

– museoiden roolista monikulttuurisessa yhteiskunnassa

2008

Yksinpuhelusta vuoropuheluun

- museoiden roolista monikulttuurisessa yhteiskunnassa

Toim. Laura Boxberg, Minna Hautio

Tämä julkaisu liittyy Yksinpuhelusta vuoropuheluun
-seminaariin, joka järjestettiin Turussa 17.–18.4.2008.

Seminaarin järjestelytoimikuntaan kuuluivat:

Minna Hautio, museolehtori, Aboa Vetus & Ars Nova
Laura Boxberg, seminaarisihteeri, Aboa Vetus & Ars Nova
Anna Meronen, tutkija, Forum Marinum
Unna Soiluva, museopedagogi, Sibelius-museo
Seija Väärä, museolehtori, Turun Maakuntamuseo
Susanna Luojus, kuraattori, Turun taidemuseo
Satu Reinikka, museolehtori, Wäinö Aaltosen museo

Järjestelytoimikunnan tukena olivat:

Hanna Hietaluoma-Hanin, erityisasiantuntija
Ulla Nyberg, erityisasiantuntija
Valtion taidemuseo, Euroopan kulttuurienvälisen vuoropuhelun
teemavuoden 2008 koordinaattori Suomessa

Taitto: Minna Hautio

Toimitus: Laura Boxberg, Minna Hautio

Copyright: kirjoittajat

Aboa Vetus & Ars Nova

ISBN 978-952-5820-00-3

Paino: Uniprint

Turku, 2008

Julkaisu on rahoitettu Euroopan komission Koulutuksen ja kulttuurin pääosaston -
Euroopan kulttuurinvälisen vuoropuhelun teemavuoden 2008 tuella. Tästä julkaisusta
vastaa ainoastaan sen laatijat. Tämän julkaisun sisältö ei välttämättä heijasta Euroopan
komission kantoja.

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Sisällysluettelo

Seminaarin järjestäjän puheenvuoro Minna Hautio	1
Language, Culture, Identity Sofie Bergkvist	3
Romer och resande – bortom romantik och plåga Myter och makt på museum Sofie Bergqvist	10
Reflecting on Representation in Museum Practice Sandra Dudley	16
Kulttuurienvälistä vuoropuhelua Etelä-Karjalan museossa Satu Eiskonen	20
Mitä museon perustaminen merkitsee vähemmistökulttuurille? Saamelaismuseum Siidan esimerkki Arja Hartikainen	23
Museoetiikka ja monikulttuurisuus Kalle Kallio	27
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt museoiden ja arkistojen kokoelmissa ja näyttelyissä (tiivistelmä) Kati Mustola	34
Etnografiaa, pedagogiaa vai uskonnonharjoitusta? Helinä Rautavaaran museon näyttelyiden ja pedagogisen toiminnan herättämä keskustelu Espoossa ja mediassa Ilona Niinikangas	35
“Vem är du? Vem är jag?” – ungdomars möten i cyberrymden Pia Södergård	38
Yksinpuhelusta vuoropuheluun -seminaarin ohjelma	41
Seminaarin esitelmöitsijät	43

Seminaarin järjestäjän puheenvuoro

Vuonna 2008 vietetään Euroopan kulttuurienvälisen vuoropuhelun teemavuotta. Tavoitteena on edistää kulttuurienvälistä vuoropuhelua prosessina sekä innostaa ja auttaa ihmisiä hankkimaan tietoa ja valmiuksia toimia nopeasti globalisoituvassa maailmassa ja monitahoisemmassa kulttuuriympäristössä. Suomessa kulttuurienväliseen vuoropuheluun kannustetaan teemavuoden aikana erityisesti taiteen ja kulttuurin keinoin ja tuomalla esiin eurooppalaisten kulttuurien moninaisuutta. Ohjelmistossa on huomioitu erityisesti lapset ja nuoret, mutta tilaisuuksia vuoropuheluun järjestetään myös suurelle yleisölle ja asiantuntijatahoille. Suomessa teemavuoden toteutusta koordinoi Valtion taidemuseo. Lisätietoja teemavuodesta ja vuoden ohjelmistosta löytyy osoitteesta www.vuoropuhelu.fi.

Monimuotoistuvassa kulttuuriympäristössä myös museoiden rooli kulttuurin tallettajana, tutkijana, säilyttäjänä ja esittäjänä on muutoksessa. Ollakseen olemassa kaikkia kansalaisia varten ja kyetäkseen vastaamaan tämän palvelutehtävänsä haasteisiin museoiden on eletävä ajassa ja oltava aidosti vuorovaikutuksessa käyttäjiensä kanssa. Miten näitä kohtaamisia voi edesauttaa? Millaisia esteitä vuorovaikutuksessa voi tulla vastaan ja miten niitä voi välttää? Muun muassa näitä kysymyksiä pohdittiin Turussa 17.–18.4.2008 järjestetyssä Yksinpuhelusta vuoropuheluun -seminaarissa, jonka järjestivät yhteistyössä Aboa Vetus & Ars Nova, Forum Marinum, Sibelius-museo, Turun maakuntamuseo, Turun taidemuseo ja Wäinö Aaltosen museo.

Seminaarin puhujiksi kutsuttiin asiantuntijoita museoalalta, mutta myös sen ulkopuolelta. Näin haluttiin saada mukaan keskusteluun uusia tahoja ja myös saavuttaa laajempi yleisö. Seminaarin nimen mukaisesti tarkoituksena oli laajentaa museoalan sisäistä keskustelua vuoropuheluksi muiden toimijoiden kanssa sekä avata museoalan sisällä aiheesta käytäviä pohdintoja myös muiden alojen tietoisuuteen. Näin toivottiin syntyvän uusia kontakteja ja konkreettista yhteistyötä sekä syvällisempiä sisältöihin ja toimintatapoihin liittyviä pohdintoja eri alojen välillä. Kontaktien syntymistä edesauttamaan seminaariin liitettiin myös ns. klinikka, jossa seminaarin osallistujat saattoivat varata itselleen kahdenkeskisen keskusteluajan haluamansa esitelmöitsijän kanssa. Osallistujat saivat lisäksi mahdollisuuden esitellä omia projektejaan parhaiden käytäntöjen sivustolla yllämainitussa teemavuoden verkkopalvelussa. Seminaariin osallistui 80 henkilöä.

Seminaarin sisältöä suunniteltaessa haluttiin tarkastella kulttuurista monimuotoisuutta mahdollisimman monelta kannalta: monikulttuurisuus- ja kulttuurivähemmistöpuheenvuorojen lisäksi esiin nostettiin myös osa- ja alakulttuureita, kuten seksuaaliset vähemmistöt ja nuoriso.

Ensimmäisen seminaaripäivän pääpuhujiksi oli kutsuttu tohtori Sandra Dudley Isosta-Britanniasta ja etnologi Sofie Bergkvist Ruotsista. Koska Dudley joutui valitettavasti peruuttamaan osallistumisensa aivan viime hetkellä, hänen esitelmänsä jäi pois seminaarin ohjelmistosta. Sen sijaan Sofie Bergkvist piti aiotun yhden sijasta kaksi esitelmää. Lähes kaikkien seminaarin puhujien, myös Sandra Dudleyn, esitelmät ovat mukana tässä seminaaritoimitteessa.

Ensimmäisessä puheenvuorossaan Sofie Bergkvist kertoi yhteispohjoismaisesta LCI-projektista, joka käsitteli kieltä, kulttuuria ja identiteettiä. Projektissa tutkittiin tapoja, joilla museot voisivat tukea

maahanmuuttajien kielellisten taitojen omaksumista ja kulttuurin ymmärtämistä uusissa kotimaissaan. Bergkvistin toinen esitelmä käsitteli Malmön museoiden ja romanien näyttely-yhteistyötä. Museoiden ja romanien yhteistyötä tarkasteli myös sosiaalineuvos Väinö Lindbergin esitelmä, jossa hän kertoi kokemuksiaan näyttelyiden tekemisestä ja esinekulttuurin tallentamisesta. Päivän kolmas puhuja, amanuenssi Satu Eiskonen, kertoi Etelä-Karjalan museon kokemuksista näyttely-yhteistyöstä lähialueen venäläisten museoiden kanssa. Neljäntenä kuultiin tutkija Kati Mustolan puheenvuoro, joka käsitteli seksuaalivähemmistöjen arkistoja, kokoelmia ja aiheesta tehtyjä näyttelyitä. Viimeinen esitelmäitsijä oli taiteilija Miina Savolainen, joka kertoi työstään lastenkotilasten kanssa ja voimauttavan valokuvan käytöstä terapian välineenä.

Toisen päivän aloitti museolehtori Ilona Niinikankaan puheenvuoro, jossa hän valotti Helinä Rautavaaran museon ympärillä äskettäin käytyä julkista keskustelua siitä, onko museokäynti verrattavissa uskonnonharjoitukseen. Niinikankaan jälkeen museonjohtaja Kalle Kallio pohti esitelmässään museoetiikkaa ja monikulttuurisuutta. Intendentti Arja Hartikainen kertoi Siidan esimerkin avulla, mitä oma museo merkitsee kulttuurivähemmistölle. Päivän neljäs puhuja oli VTT Pia Södergård, joka käsitteli nuorison osallistumista virtuaaliyhteisöjen toimintaan ja heidän identiteettinsä muotoutumista siellä. Seminaarin päätti Suvi Aarnio, joka kertoi kohtaamisen ongelmista yhteisötaideprojekteissa.

Seminaarissa nousi esiin monia kiinnostavia teemoja. Yksi selkeimmistä oli kysymys museoiden vallasta ja vallankäytöstä ja miten se vaikuttaa tiedostetusti tai tiedostamatta museoiden valintaprosesseissa – siinä mitä kerätään, mitä säilytetään, mitä tutkitaan ja mitä esitetään. Mahdollisimman monipuolisen ja täysipainoisen tuloksen saavuttamiseksi on tärkeää, että asiantuntijoina näissä prosesseissa ovat mukana kohteena olevan kulttuurin edustajat. Samalla rakentuu myös luottamus museon ja kyseisen kulttuurin edustajien välille ja museosta tulee paikka, jonka he kokevat itselleen merkitykselliseksi.

Turussa, 11.11.2008

Järjestelytoimikunnan puolesta,

Minna Hautio
museolehtori
Aboa Vetus & Ars Nova

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Language, Culture, Identity

Sofie Bergkvist

This is the short version of a report concerning a Nordic project which was done in collaboration with the Malmö Museums (Malmö Sweden), The National Museum (Copenhagen, Denmark), The Aboa Vetus & Ars Nova (Turku, Finland), The Cultural History Museum, University of Oslo (Oslo, Norway), Narsaq Museum (Narsaq, Greenland) and financed by The Nordic Council of Ministers, The Nordic Committee of Museums and The Nordic Cultural Fund.

The report has been written to summarise the main conclusions that were drawn by the different museums in the project, to share the experiences that were made, and give practical advice to museums and organisations that wish to perform similar work. In writing the main report, an exploration of research on education, social, and cultural sciences was made. The aim was to analyse the connections between the key concepts (language, culture, identity) used in the project. Our understanding of these concepts can be of great importance in choosing the way we work with our target groups. Elements of the investigation's results will also be presented in this short report.

Objectives

To make our Nordic museums attractive and engaging sources of knowledge for youths and young adults with another background than the traditionally Nordic.

To strengthen the educational competence in the museums concerning language, culture, identity, production of exhibitions, and training of the educational museum staff.

To strengthen collaboration between museums, national education agencies, and language education for immigrants in the Nordic countries.

To broaden and intensify the work with language, culture and identity in the museums through external cooperation with other cultural and educational organisations, external experts, artists and others.

To create educational programmes in the museums to facilitate cultural awareness and intercultural dialogue, especially for users aged between 12 and 25 years of age.

To oppose racism by making our organisations into meeting points where intercultural dialogue, democratic views, and active citizenship can be promoted.

Target groups

The overall target groups are, in the general application, described as museum users with another background than the traditionally Nordic, and multicultural groups where the majority are aged between 12 and 25 years of age. The five different museums have chosen to specify their own particular target groups according to local possibilities and prerequisites. For example, having almost no immigrants apart from Danish people, the Narsaq Museum chose to focus on people with difficulties in reading and writing that normally would not visit the museum.

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Language, Culture and Identity

What is really meant by the title of this project? The concepts of language, culture and identity are commonly used in museums but are seldom reflected upon. They may well mean very different things to different people, in different contexts.

Language is a medium of communication. In this project the word is used in two ways. The first and most obvious is in the sense that young people come to our museums as part of learning a new language – words, grammar and pronunciation. The other is slightly more complicated in that the museums want the target groups to acquaint themselves with views and values and give them the possibility to reflect upon them. The concept of language seems to involve both these connotations. The latter is sometimes described by using the term culture. (cf. Gagnestam, 2005)

Culture is a concept of almost infinite definitions. Sometimes we talk of high culture, meaning culture as art – theatre, opera, literature etc. Museums are sometimes included in this meaning of culture. Sometimes we talk of Swedish culture, multi-culture, immigrant culture etc. In this case, culture is understood as something sharply defined, possible to study and learn about, and also essentially bound to the idea of nation.

Another way of looking at culture, common in cultural sciences, is as a process. Culture is then understood as something that is being shaped and re-shaped by people all of the time. It is not homogenous or fixed, but constructed and built on imagined communities (Anderson, 1992). Using this definition, it would not be relevant for a language teacher to inform pupils about a country's social, historical, or other ways of life. Instead, language studies should equip the student with tools for participating in, and being able to analyse, whatever cultural practices or meanings they encounter, and whatever status they occupy in a society (Christensen, quoted in Gagnestam 2005:68).

In this project, we have been using the concept of *identity* as social identity, meaning the different economic, racial, ethnical, religious, political groups a person belongs to. Social identity can, in turn, be divided into an objective (the categorisation and understanding of the individual by the surrounding community) and a subjective identity (the way in which the individual experiences and presents her- or himself) according to Oscar Pripp (2005). Pripp also claims that there is a power based relationship between these two identities; who has the right to define a person's identity, who has precedence of interpretation – the individual her- or himself, or the surrounding community?

Referring to the different documents written before the beginning of the LCI-project; it is easy to see that we tend to identify problems within our target groups, which we, as museums, have the possibility (and obligation) to solve. This point of view Pripp and Hosseini-Kaladjahi (referred to by Pripp), describe as the *minority centered model of integration*. This model is common in various governmental and official reports on integration and in the media.

There is an issue with this point of view though, in that it only focuses on the immigrant in the negative sense and does nothing to address the problems that might occur amongst the majority population. Even if the intentions behind the model are good; it still might hinder integration by assuming that the majority is superior to the minority. The majority still has precedence to interpret

the identity of the minority, and hence the power based relationship persists. Museums that want to involve immigrants or other minority groups in a serious way must therefore be prepared to change themselves, and to modify their own identities in the process.

What was done in the different museums?

Although the museums all chose different methods to achieve their goals, there were some criteria that remained the same: the students were to come several times to the museum, they were to get a list of words in advance to prepare, and their visits were to be both theoretical and practical. Some examples of what were done in the different museums are shown below.

The Aboa Vetus & Ars Nova Museum in Turku worked with students of different ages, from seven up to 25 years. *On strange grounds?* shown in 2006, involved working with students in the 9-16 year age group. They were introduced to the story of Matti who emigrated from the rural areas of Finland to the medieval town of Turku. The students were then shown objects found in medieval Turku and discussed their mutual experiences of arriving in a new place. Their practical tasks involved making toys, bark boats, and leather purses etc. Their discussions of what was familiar and strange in Turku also resulted in drawings, sculptures and paintings that were used in the exhibition. The exhibition *Meanwhile in another place* was the result of working with students in school year 7-8. After an introduction to life in Turku 600 years ago, they were asked to find information in books about the culture in their home countries during the same period. Their task was then to make a work of art and a miniature scale model that in some way described this culture in that moment in time. Finally, *Code of colours* involved young people aged between 19 to 25 years of age, partly refugees that had come to Finland without their parents, and partly Finnish students. They worked with colours in different ways, e.g. printing T-shirts, filming etc., and completed their museum project by making a wall painting measuring 10 x 2,5 metres. Their work was also shown all over Turku in advertisements on buses.

The Cultural History Museum, University of Oslo, has been working together with the hip hop group Minoritet1 and focusing on how different groups of people use language in different ways. They have also worked with the concept of honour in the Viking age, and a competition of "disrespect". When the main report was written they had still not completed.

The project at *the Malmö Museums* was centred on different themes, all having some connection to Malmö - its history, people and contemporary society. The students visited the museums five times, each time seeing an exhibition and doing something practical. Examples of themes were: Women at the Malmöhus castle; Environment, fishing and the Baltic Sea; Technology – good or bad?; Coffee; Secret places in Malmöhus castle; Malmö and water etc.

The Narsaq Museum has been focusing on the notion of recycling. Their target group being illiterate people or people of low literacy, the museum chose to develop methods that used no or very little written words. They produced an exhibition with recycled materials that were made into entertainment machines.

The National Museum, Copenhagen, chose to work with role play and a teaching method based

on dialogue around objects. With religion and religious ideas as their main theme they developed three different programmes: Religious ideas of the world in the Bronze Age; The transition from the Æsir cult to Christianity; The four world religions. Particular emphasis was laid on the meeting between Islam and Christianity.

Experiences

Our experiences can be divided into two kinds of knowledge, the first having to do with language skills and the second being long-term knowledge and attitudes. Before starting this project the museum staff already had ideas on how to make the students' visits to our museums successful. These were, that the students were to come several times to the museum, that they were to get preparatory tasks in advance (word glossaries, the possibility to meet the museum staff in advance, etc), and that they were to do some practical work – create something etc. Most of these ideas have worked very well. Educational officers at the museums mostly have this kind of knowledge and are already working in this way.

What might be more important and necessary for museums to consider, is the specific knowledge of communicating with groups of people who are learning a new language. It is crucial, if museums want to continue to involve new groups in museum work and being more inclusive, that they maintain this knowledge within their staff. Our experience shows that it is of great importance, but in no way easy, to be very concrete when talking to immigrant students, to talk slowly, to use short sentences, to explain difficult expressions, and also to avoid long speeches over, for example, complicated historical events. Being specific, direct, and straightforward in communicating with people from foreign countries is far more difficult than talking in a complicated way and using difficult words. The importance of this ability became most obvious when someone that had not been part of the whole project came in to do a guided tour or to take care of a group for a specific occasion. Both students and teachers then complained that there had been too much theory, too many words, and that the museum educator had spoken too fast. This knowledge, on how to express oneself in an uncomplicated manner can also be of use in producing exhibitions and information material in museums.

The experiences from the Narsaq Museum, where they focused their work on illiterate people or people of low literacy, is that the use of images, photographs, cartoons and objects, is sometimes far more efficient than texts when the museum wants to involve new groups in its work. Their experience also shows that these methods function very well with other groups external to this project.

Education of feelings

It is only possible to learn what one feels for. This is a quote from the ecosopher Arne Naess, who thinks that feelings should play a greater role in education. Our experiences from this project show that he has an important point. Motivation is perhaps the most fundamental factor for succeeding in involving new groups in our museum work. We need to get the students to feel for the museum, and to do that we, who work in the museums, need to know more about the world that the students come from. Only then will we be able to understand what they really are interested in, according to Naess.

Our project holds many examples of when the students have felt attentive and fascinated. These occasions have occurred when the pupils have encountered something that they recognise from their own reality. Here are some examples:

In Turku, the pupils got to smell spices commonly used in the Middle Ages. Many of them recognised spices from their home countries and were keen to tell their stories connected with the spices. One boy from Afghanistan, who was nearly illiterate and knew hardly any Finnish at all, had a positive experience when shown a Jew's harp. He was familiar with the instrument and was able to play it in front of his class mates. In Malmö, a visit to the Technical Museum became particularly interesting when it was connected to the everyday life of the students. The students could relate to objects in the exhibition that they knew about and tell their stories about them. In Copenhagen, a girl that was interested in music was fascinated by a song that the students were singing during their visit. Furthermore, in Oslo, one of the most important experiences learnt was that the museum staff needs more knowledge about contemporary issues to be able to take care of the students in the best way possible. Just like Naess states, we need to understand the world we and our newly arrived immigrants live in, to be able to meet them as people with fantasies, feelings and preferences.

To sum up, perhaps the most important experience from the LCI-project 2006, is that the museum staff needs to be prepared to relate to the students' own circumstances, so that we can make our activities more meaningful. Hence, it is important to not only identify problems with our target group, but also to question and work with our own qualifications, predispositions and preferences.

Concluding remarks

In writing this report the starting point has been what the different museums have planned to do and why they wanted to do it. These plans have been connected with theories about language, culture, and identity and what these concepts can stand for and how they have been used in the project. Thereafter, the different activities of the museums have been compared with the objectives of the project in connection with theories of education, cultural science and philosophy.

The way we use the concept of culture can well be the key to succeeding in projects aimed at people from foreign countries. In this project, a certain ambivalence can be seen in the use of the concept of culture among the participating museums. On the one hand, there is an understanding of the concept of culture as a dynamic process, that culture is something fluid and heterogeneous. On the other hand, there is a practice and talk of practice that contradicts this view. Talk of "bridging cultures" ("kulturmöten" in Swedish), and Swedish (Nordic, Finnish etc.) culture as opposed to immigrant culture reveal a belief that these are clearly defined entities. This stance may let us believe that the true aim of the project is to convince the students of our own view of history, that knowledge about the history of the Nordic countries is necessary to become integrated in our societies. Even though this might be the case, this point of view is ethnocentric and places the focus on the shortcomings of the immigrants. It is, however, possible to discern an awareness of new ways of seeing this, a consciousness of the students' situation and needs. This awareness is even more obvious after the project. We have learnt something from it.

Museums that want to start involving new groups in their work must start to seriously reflect on the reason as to why they want to do it, and what they want to achieve. Here are some important questions that museums can consider: is the purpose lingual? Will it help immigrants learn our language better – new words, grammar, pronunciation? Or do we want to educate them in our history or our culture? Or, finally, do we want to develop methods at the museum, broaden our field of action by using new perspectives? No matter which alternative the museum chooses, the most important thing is to really consider these issues and in the process be honest with ourselves as to what we are able to do, have the competence for, and being open to our target group with why we want to include them in our work.

Some practical advice

Before the project:

Decide what your purpose is. Why do you want to do this project? What is your goal? Is it lingual, is it educational in history and national culture, or is it to develop methods in the museum to be able to use new perspectives and ideas?

Discuss the role of the museum and the staff's own understanding of your target groups. Discuss the notions of culture and identity, and what is meant by them. Prepare the museum educators by getting to know the students and their situation. Visit the students in their home (school) environment. Explain the aim and the relevance of the project to the students.

During the project:

Several visits to the museum influence the motivation of the students in a positive way. Let the preparations take time. Give the group a list of important words, pictures, images and tasks in advance. Visits should contain both theoretical and practical parts. Learning is enhanced when using many senses. Listen to reactions in the group. Show respect and be prepared to make changes to your plans as you go along.

Theoretical part:

Be specific. Talk slowly and clearly. Focus on only a few things. Give many examples and use everyday situations. Relate to things the students can recognise. Use short sentences. Explain difficult notions or exclude them altogether. Avoid complicated courses of events in explanations. Use international vocabulary. Avoid idiomatic expressions and compounds.

Practical part:

Adapt the practical activity to the group (age, composition, interests etc.). The activity should have a relevant and thought out purpose. Encourage working with the activity in the class room between visits.

After visits:

Evaluate and give feed back to the groups. Experience helps ameliorate new educating programmes.

General advice:

Working with new groups in museums demands knowledge and training of the museum staff.

It is important that the project is well established at the organisational level and has sufficient (staff) resources. The knowledge that is gained should be maintained so that there is continuity in the educational programmes for new target groups.

Cited References

- Andersson, B.** 1992: Den föreställda gemenskapen. Reflektioner kring nationalismens ursprung och spridning. Göteborg: Daidalos.
- Gagnestam** 2005: Kultur i språkundervisningen. Lund: Studentlitteratur.
- Naess, A.** 1999: Livsfilosofi. Ett personligt bidrag om känslor och förnuft. Stockholm: Natur och Kultur.
- Pripp, O.** 2004: Den segregerande välviljan – kultur som makt. I: Olofsson, M (red.) Symposium 2003. Arena andraspråk. Stockholm: HLS Förlag
- Pripp, O. och Öhlander, M.** 2005: Kulturbegreppets användningar och sociala betydelser. Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13-15 juni 2005. www.ep.liu.se/ecp/015/

A typical Kosovan "Men's house" in the making. The activity was a part of the *Meanwhile in another place* project in the Aboa Vetus & Ars Nova Museum. Photo: Elisa Fabeni / AV&AN.

Romer och resande – bortom romantik och plåga Myter och makt på museum

Sofie Bergvist

Bakgrund

Situation idag i Sverige

Inget annat folk är så förföljt av fördomar och diskriminering som romer. I Sverige är fortfarande de flesta människors uppfattningar av romer färgade av romantiska föreställningar och myter. Det finns en föreställning att romer inte går att lita på, att de stjälar och ljugar. Även bland människor som ser sig själva som goda, bildade, öppna, och med goda avsikter, finns det fördomar av olika slag.

Det finns romer som inte vågar berätta för sin arbetsgivare att de är romer, av rädsla att få sparken. Unga människor berättar inte i skolan att de är romer, och det är svårt att med romsk-klingande namn få tag på en ordentlig lägenhet. Även inom akademisk forskning har romer utsatts för diskriminering och fördomsfullhet. Forskningen har varit på romer och knappast av. Forskare har byggt sina slutsatser på etnocentriska och tvivelaktiga grunder, vilket har bidragit till att skapa en skepsis bland romer gentemot forskarvärlden. Likaså har skildringarna av romer på museer varit väldigt bristfälliga då den funnits överhuvudtaget. Romer har skildrats i bästa fall som färgstarka underhållare, och i värsta som kriminella och missanpassade individer. När Malmö Museer startade sitt samarbete med romer var projektet omgett av misstro och osäkerhet från majoritetssamhället. Museichefen då, Kennet Johansson, fick försvara sina idéer gentemot både politiker och tjänstemän som ifrågasatte att Malmö Museer skulle arbeta med de här frågorna. Och även bland personalen undrades det över vad de här nya samarbetsparterna skulle betyda för museet.

Samtidigt finns det goda exempel i Sverige. Det finns ett romskt kulturcentrum i Stockholm och ett i Malmö, skolor och förskolor som satsar specifikt på romer, både barn och vuxna. Det finns flera ideella organisationer som arbetar för romers rättigheter och det finns numera också ett seriöst forskningsinstitut som samlar akademiska studier kring romska frågor. Seminariet *Från monolog till dialog* som den här artikeln/föreläsningen ingår i är också positivt. Det är viktigt att museerna arbetar med frågor kring tillgänglighet och delaktighet för att förbli viktiga i samhället.

Min artikel handlar om makt. Dels om den makt det innebär att vara ett museum – att ha makt över kulturarvet. Dels om romernas brist på makt, maktlöshet, och om hur man som museer kan arbeta för att förändra den situationen. Min tes är att *tillgänglighet handlar om makt*.

Fem grupper

Sverige och Finland skiljer sig en del åt när det gäller den romska befolkningen. Därför tänkte jag ge en liten presentation av hur det ser ut i Sverige för att visa lite på komplexiteten i frågan.

Totalt räknar man med att det finns 20 000–25 000 romer i Sverige som brukar delas in i fem grupper. Indelningen är baserad på när olika grupper av romer har invandrat till Sverige, men är

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

aningen problematisk vilket ibland får negativa konsekvenser för romerna i Sverige idag. I slutet av 1800-talet invandrade några romska familjer till Norrland från Ryssland och Finland. De familjernas släktingar brukar vi idag kalla *Svenska romer* (kelderash). De svenska romerna är idag ganska välintegrerade och lever relativt bra i Sverige, men har sin romska identitet och romska traditioner väldigt starkt ändå. I Sverige känner de flesta till böckerna om *Katitzi* av Katarina Taikon och förknippar romer väldigt starkt med dessa böcker. (Böckerna finns översatta till finska.) Det finns ca 3 000 svenska romer i Sverige och det är alltså inte den största gruppen romer.

I Sverige finns relativt många *finska romer* (kalé), som kom ungefär samtidigt som den stora arbetskraftsinvandringen från Finland till Sverige skedde på 70-talet. De finska romerna i Sverige lever förhållandevis traditionellt och uppfattas som att de håller ganska hårt på sina traditioner. Många av de finska romerna i Sverige talar inte romanés.

Sedan finns det en stor grupp som brukar benämnas "*utomnordiska*" romer (lovare och kelderash). Även de är romer som invandrat på 70-talet, framför allt från Östeuropa. Bland de romer som benämns utomnordiska finns det ganska stora skillnader mellan romer som kommit från olika länder, och denna indelning, menar jag, säger mer om majoritetssamhällets behov att klassificera människor än om identifikationen bland romerna själva. Jag återkommer till vad detta får för konsekvenser.

Ytterligare en grupp brukar urskiljas, som betecknas som *nyanlända romer* (arli), vilket är en sanning med modifikation eftersom det har gått femton år sedan den invandringsvågen. De är romer som kom främst från Balkan under kriget, som också talar en lite annan dialekt och har lite annorlunda traditioner än den utomnordiska gruppen.

I Sverige finns dessutom en grupp som kallar sig resande eller resande romer. Denna grupp kallades tidigare i Sverige för tattare. Inte alla släktingar till personer som kallades tattare har romskt ursprung, men många identifierar sig som romer och det språk som de resande talade för härstammar från romani. Officiellt brukar de resande delas in tillsammans med romerna som en av de nationella minoriteterna i Sverige. Resande i Sverige idag är bofasta och de allra flesta lever som vilka människor som helst. Däremot är den personliga resandeidentiteten ofta stark och man vet att man har resandebakgrund även om det inte märks utifrån. Detta kommer sig av kraftig assimilationspolitik som svenska staten bedrivit under många år, och som fått till följd att språket försvunnit nästan helt och många av traditionerna tappats. Situationen är följaktligen ganska komplicerad i Sverige, med många olika grupper av romer som var och en har lite egna traditioner och egen historia.

Nationell minoritet och minoritetsspråk

1999 fick romerna status som nationell minoritet i Sverige. År 2000 fick romani chib status som ett av fem officiella minoritetsspråk. I och med detta ställdes högre krav på majoritetssamhället att ta tillvara romernas intressen och specifikt på museerna att visa det romska kulturarvet.

Uppdrag för museerna

Romer har funnits i Sverige i ungefär 500 år. Ändå har de inte alls varit representerade på museer

och kulturinstitutioner tidigare. Med minoritetspropositionen sattes press på museerna att uppmärksamma romer och andra minoriteter i Sverige. Tillsammans med det vidare uppdrag som museerna fått att vidga sina perspektiv, förbättra tillgängligheten och involvera nya grupper i sin verksamhet, blev det självklart att satsa på att samarbeta med romerna och bedriva verksamhet tillsammans *med* dem, och inte om eller för dem.

Nationellt romskt museum

Ungefär samtidigt som romerna fick status som nationell minoritet kom idén om att bilda ett romskt museum i Malmö. Idén kom ursprungligen från en svensk-romsk kvinna i Malmö. Malmö Museer drog igång ett projekt och skapade ett förslag till hur ett *nationellt* romskt museum skulle organiseras, hur man skulle nå dit och vad det skulle kosta. Idag finns dock inget sådant museum. Detta beror på flera saker, dels har man på regeringsnivå inte vågat satsa de pengar som skulle krävas. Ett nationellt museum kräver kontinuerliga medel från statlig nivå, men några garantier för detta har aldrig kommit. Det är huvudorsaken. Sen går det att spekulera i andra orsaker också som t.ex. ny ledning på Malmö Museer och regimskifte på regeringsnivå 2006. Jag ser inte det här som ett misslyckat projekt, utan som en rad lyckade satsningar. Dessutom finns planerna fortfarande kvar i form av en rapport. Utställningen *Romer och resande – bortom romantik och plåga* var en del av att börja arbeta konkret med museiplanerna och kom att bli en mycket omskriven och uppmärksam utställning. Det jag kommer att fokusera på här är det vi faktiskt åstadkom i projektet och hur vi gjorde det. Förutom utställningen arrangerade vi seminarier, workshops, studiecirklar, konferenser, modevisningar, föreläsningar, studieresor, guideutbildningar, mindre utställningar och vi samarbetade med en mängd organisationer och föreningar.

Metod

Arbetsgrupp

Det blev tidigt viktigt att de olika romska grupperna i Sverige skulle vara representerade i en arbetsgrupp. Under största delen av projektet fanns det en representant för var och en av de fem grupperna. De fem representanterna hade rösträtt i frågor där det krävdes, men oftast kom vi överens utan att behöva rösta. Ordföranden (museichefen) och projektledaren (undertecknad) hade ingen rösträtt. Arbetsgruppen träffades en till två gånger per månad.

Arbetsuppgifter

Arbetsgruppens arbetsuppgifter var förutom att diskutera en möjlig organisering av ett romskt museum att också arbeta konkret på olika sätt. Faktum var att samarbetet fungerade bättre ju mer konkret vi arbetade. Mitt i utställningsproduktionen var arbetet mycket intensivt och vi träffades ibland flera gånger i veckan. Arbetsgruppen skrev utställningstexter, bidrog med föremål, hjälpte till med kontakter för att få in personliga berättelser och levnadsöden att berätta om, de kom med bilder osv. Vi hade en formgivare som arbetade med gestaltningen och varje steg han tog skulle godkännas av arbetsgruppen. Min uppgift som projektledare var inte som vanligt att jobba med research och intervjuer och sen skapa manus utifrån det, utan snarare att underlätta för romerna att själva komma med innehåll och sammanställa det.

Manlig dominans

Ett problem vi hade, som jag upplevde det, var att arbetsgruppen var väldigt manligt dominerad.

Under en period satt en kvinna med som representant för de svenska romerna, men sedan hon avgått fanns ingen kvinna, förutom jag som projektledare, i arbetsgruppen. Därför startade vi en kvinnogrupp som skulle se till att kvinnliga perspektiv framhölls i utställningen och andra arrangemang. Ett problem med den typen av organisation, där kvinnorna placeras i en grupp vid sidan av, är att de förblir utan egentlig makt (de hade inte specifik rösträtt). Så småningom tog vi in två kvinnor i den ordinarie arbetsgruppen.

Makt

Det var ett ställningstagande från vår sida att ge arbetsgruppen befogenheter, dvs. makt. Arbetsgruppen blev på fler än ett sätt centrum för makt i vårt projekt. För det första genom att vi tilldelade den makt, i form av input och godkännande av allt som producerades. För det andra genom att det blev en slags möjlighet till makt inom den romska gruppen. Arbetsgruppen blev en plats där romerna kunde diskutera och få igenom olika sorters frågor. Det blev också delvis status att sitta med i arbetsgruppen.

Arbetsgruppen var dessutom en plats där majoritetssamhällets överordning lyste igenom på olika sätt. Det gäller t.ex. indelningen i de fem grupperna som styrde vilka som kunde få sitta med i arbetsgruppen. Den indelningen var färgad av majoritetssamhällets förförståelse av romerna i Sverige. De konflikter som vi upplevde i arbetsgruppen handlade nästan uteslutande om denna representation. Indelningen är inte särskilt representativ eller demokratisk om man tittar på antalet romer i de olika grupperna i Sverige. Vi löste konflikterna genom att i perioder ha några extra representanter med i arbetsgruppen från den utomnordiska gruppen t.ex. På ett strukturellt plan, skulle jag vilja hävda att grunden till de konflikter vi upplevde handlar om makt, och om romernas motstånd mot majoritetssamhällets indelningar.

Min uppgift som projektledare var inte att vara expert på romer, möjligen vara expert på museifrågor. För att kunna arbeta med tillgänglighetsfrågor måste vi som arbetar i museisektorn våga släppa ifrån oss en del av vår makt. Vi måste vara beredda att stå tillbaka med vår egen agenda. Och när vi gör det måste vi också vara beredda på att det händer oväntade saker. I vårt fall var det att det delvis blev en maktkamp inom arbetsgruppen och det romska samhället, kring vem som satt i gruppen och inte. Det hade aldrig blivit så om vi inte hade gett arbetsgruppen makt från början, men då hade vi å andra sidan inte haft något förtroende att jobba med. Vi hade inte fått några romer att samarbeta med.

Perspektiv

I utställningen valde vi att utgå från två perspektiv. De perspektiven kan tjäna som exempel på hur vi jobbade med att släppa ifrån oss makten. Det första handlar om de kulturella uttrycken, hantverket, musiken, traditionerna, och i viss mån religion och historia. Det var detta som romerna själva ville visa upp. På ett sätt är detta det mest traditionella. Det handlade om praktföremål som vackra bälten, kläder, verktyg osv.

Traditionellt arbetar en etnolog på ett museum med att analysera, dekonstruera försöka hitta meningar i materialet. Men det var inte min uppgift som etnolog i detta projekt och det krävde av mig att jag kunde stå tillbaka. För romerna handlade det om att visa någonting man är stolt över.

Det här är första gången romerna i Sverige har chansen att själva visa upp sig på museum. Då är det klart att man väljer det man är stolt över. Man väljer inte att tala om brottsstatistik och arbetslöshet. På samma sätt som Finland om man skulle visa upp sig internationellt inte väljer att marknadsföra den höga självmordsfrekvensen, eller problem med hembränning. Likaså skulle Sverige inte välja att visa upp problemen med män som slår sina fruar på fyllan, eller segregationsproblemen i förorten. Romerna inser ju här att de faktiskt har chansen att bygga en bild av sin kultur gentemot majoritetssamhället, och då vill man inte tala om problemen inom den egna gruppen. Det görs ju dessutom redan så mycket i media, och genom folks förutfattade meningar. Här gäller det alltså för det första att inse att museet är MAK – makt över vilket kulturarv vi visar. Och för det andra att låta minoriteten ta del av den makten och själva välja perspektiv.

Det andra perspektivet vi valde var att granska majoritetssamhället och använda ett kritiskt perspektiv gentemot majoritetssamhället snarare än gentemot romerna. Framför allt handlade det i utställningen om den s.k. folkhemstiden i Sverige. Om hur nationen Sverige byggde ett samhälle för folket, men där de som inte passade in gömdes undan, tvångssteriliserades, utvisades och i största allmänhet gjordes svårt för. Samtidigt som det byggdes bostäder åt miljoner, bodde romer i husvagn. De som stack ut och inte passade in i folkhemmet, ville man göra sig av med. Och detta har på sätt och vis fortsatt på olika sätt. Romerna har fortfarande svårt att få ordentliga bostäder, de har problem i skolan eftersom de barn som går i skolan har föräldrar med bristfällig skolgång, som inte har möjlighet att stötta dem. De har problem att få jobb osv.

Det var viktigt att i utställningen inte försöka finna förklaringar hos romerna, utan förflytta perspektivet till majoritetssamhället. Majoritetssamhällets behandling av och attityd till romerna kan på många sätt förklara deras utanförskap. Ingen tjänar på att vi berättar hur många romer som finns representerade i brottstatistiken. Ingen tjänar på att vi visar arbetslöshets-, och sjukskrivningssiffror i utställningen. Vad som kanske är lite mer problematiskt, men som vi också valde att inte ta upp är t.ex. den hederskultur som finns bland vissa romska familjer. Och att en del familjer gifter bort flickor unga. Även här valde vi att inte visa detta och vi fick också en hel del kritik för att vi inte problematiserade detta. Det kan ju finnas unga flickor t.ex. som skulle kunna ha tjänat på att vi tog upp det. Men vi valde att inte göra det för att vi ville fokusera på det som är positivt med den romska kulturen. Inte förrän det finns en positiv bild av romerna som en kontrast till allt negativt som florerar i samhället, kan det bli någon förändring. Museerna kan här vara en förebild som visar att det går att visa positiva exempel.

Min poäng, återigen, är att museianställda måste våga släppa kontrollen, släppa makten. Vi vet inte riktigt var vi hamnar, men om museerna ska öka sin grad av tillgänglighet måste vi låta minoriteterna komma till tals på ett ärligt sätt.

Tillgänglighet handlar om makt

Jag tror att ni håller med mig om att museerna har makt, makt över kulturarvet, och över historiedokumentation i viss mån. Vår uppgift är delvis att popularisera historisk vetenskap och göra den relevant för folk i allmänhet. Vi är vana att tolka historien och kulturarvet på olika sätt och vi är vana att få lov att göra det. Så processen att börja ifrågasätta det vi gör och släppa in andra aktörer är smärtsam. Det är mycket svårare att göra utställningar tillsammans med människor utanför museisfären

än att göra det på konventionellt sätt med research, intervjuer och gestaltning. Det är svårare eftersom man tvingas ifrågasätta sig själv.

Att välja att arbeta med nya perspektiv innebär antagligen också att man måste välja bort andra perspektiv. Och det är också smärtsamt. Och man kan räkna med att få kritik för det. Det måste man vara beredd på och ha tänkt igenom. Jag tror, och det är väl därför vi är här, att det krävs att museerna utvecklar delvis nya metoder för att arbeta med tillgänglighetsfrågor, att vi fortsätter den här diskussionen och tar tillvara de erfarenheter som finns.

Jag tänkte avsluta med en fråga som jag ofta får när jag pratar om de här nya metoderna som jag gärna arbetar med. *Vad händer med den vanliga museibesökaren?* Det finns en oro att om vi bjuder in romer, muslimer, samer, ungdomar, hbt-folk, handikappade, så ska inte de "vanliga" museibesökarna våga komma. Jag tror inte vi behöver oroa oss för det. Jag kan säga att under den tid jag jobbade på Malmö Museer med de här frågorna gick besöksiffrorna stadigt uppåt. Det som händer är att vi får fler besökare, av större mångfald. Att tro att den traditionella museibesökaren inte kommer om vi öppnar upp museerna för nya grupper är att underskatta både den vanliga museibesökaren och de nya målgrupperna.

Firande av romernas nationaldag på Malmö Museer. Foto: Andreas Nilsson / Malmö Museer

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Reflecting on Representation in Museum Practice

Sandra Dudley

Collecting and interpretive practices in the museum arguably always – even in natural history and science settings – represent human subjects, directly or indirectly, intentionally or not. A lateral application of postcolonial-style critique to museum collections indicates that they inevitably reveal – or at least hold the potential to allude to – stories which, strictly speaking, are not the museum's to tell. In other words, however hard the museum tries to make it otherwise, stories are told or indicated partially, in voices other than those of all the human subjects with a pre-museum claim to be in some way associated with the particular object. How can we begin to unpick this in practice? Who is being represented, directly and indirectly? Who determines the subjects of representation and why? What processes and powers are involved, to what effect? This article briefly reflects on these issues through the lens created by my anthropological disciplinary background as well as my former museum practice and my current teaching in Interpretation, Representation and Heritage at the University of Leicester.

As every professional knows, practice is different from theory. However, producing as effective and appropriate an interpretation as possible necessitates being critically aware of certain conceptual issues. In the intense distillation of reality by which one or a few objects come to stand for wider aspects of the rich tapestry of human life, a complex array of subjective decisions and value-judgements are made – both about the object itself, and about those whom it is made to represent. Both the represent-er and the act of representing something – be it the work of a famous scientist in a museum display, the religion of another culture in a cultural institute's temporary exhibition, or a twenty-first century English rural landscape in a modern painting – cannot be wholly free of historically and culturally situated influences on their ways of seeing, interpreting, imagining and depicting.

The interpretive process itself is thus multi-layered and always, I would argue, subjective. The museum object is continually undergoing some form of interpretation by someone, from its collection and selection, through documentation, exhibition design and the production of textual and other forms of interpretation for the public, to the public's own reception of the displayed object. Throughout all those steps, the object is enmeshed in a fluid web of socially, historically, economically and culturally constituted meanings and values – just as it was in its pre-museum life too (c.f. Appadurai 1986, Kopytoff 1986). What an object actually is, what and whom it is for, and why, are all notions that may differ with – and indeed, variously impact upon – whom and when one asks.

And if the interpretation of a single museum object is potentially so multiple and mutable, what of the idea, activity, event, period, person(s) or even entire community which the object is made to represent in a museum display? What of all those myriad beliefs, feelings and lives, condensed so radically into a single object or display by the representational process? In most interpretive practice, all the diverse associations of an object become distilled into a particular essence, represented as the key context(s) or characteristics of the object. Representation generally, then,

involves the intentional or unintentional conveying of something's essence – or rather, the assumed or imagined or politically expedient 'essence', and not necessarily the 'real' essence (if such a thing exists) at all.

Defining and communicating what something is about, also involves implying what it is not. Identities of objects and people alike are defined in relation to what they are not, as well as that which they are: I *am* female; therefore I am *not* male. In museums and other interpretive contexts much (though not all) of the time, interpretations and representations are of an *other* – other, that is, than the curators and the socio-cultural groups and periods whence they come. Spivak (1985) defined 'the other' as 'the subject who is mastered or excluded by a discourse of power'. Spivak was referring specifically to the other in colonial contexts, where the 'discourse of power' refers to the dominant language, texts, cultural norms and social, political and legal frameworks as mainly determined by the colonisers. Clearly, in a colonial setting the colonisers are the people with most of the power. This power – and the norms, descriptions and expectations that it produces in society – reinforces itself and as part of doing so puts at a distance those who do not fit within its dominant framework. This distancing process, or 'othering', argues Spivak, renders powerless those who are affected by it: they have little power to change the ways in which they are perceived, described and treated.

Othering is a process we can identify in many contexts beyond the colonial. Otherness might, for example, be defined in terms of gender, sexuality, able-bodiedness, age, and so on. In real life we all 'other' someone, and are ourselves 'othered', all the time. Much of this may not seem to matter very much – but when it comes to any form of professional interpretive practice, it is a phenomenon of which we have to be keenly and critically aware if we are to have any chance of producing as sensitive, nuanced and balanced an interpretation as we can. This is most obvious in the case of ethnographic museums and displays, but applies too to any historical display: 'otherness' can be created across distances of time as well as those of space and culture. That is, people not only 'other' those who are ethnically and otherwise distinct from them in their own time, they also do it when interpreting and representing those who lived in previous times (even when those past peoples may be the direct forebears of those doing the othering). When we interpret other people of whatever origin and time, it is easy to essentialise and homogenise them, to assume them to be very different from us and to reduce them to a few flat categories. But in the process of doing this, of course, we also essentialise and homogenise aspects of what they consider to be our *own* identity, too. To put it simply, in creating the 'other' we also create ourselves (identity is relational, meaningless unless it is conceived of *in relation* to something else) – and as part of creating ourselves, we select and enhance the significance of the particular characteristics we think are essential components of who and what we are. Interpretations in museums, then, deliberately or not may communicate more about the identities of their creators than their subjects.

Furthermore, given that different people 'see' things in different ways and that not everyone will respond in the same way to a particular style of exhibition, painting or anything else, any representational act and its product(s) are fraught with potential pitfalls, controversies and, as every museum curator knows, the likelihood that some people will simply not like them. Representations are not fixed, final, passive illustrations of simple truths, but as mutable in meaning

as whatever it is they claim to represent. This mutability is of course problematic for the interpreter, but it also contains a power which can be harnessed politically and practically with the explicit purpose of changing or contributing to what they represent/what surrounds them (c.f. Sandell 2002).

Of course, any conscious attempt by a museum or other interpretive setting to convey 'all sides' of a story, to represent hitherto unheard stories, or to change contemporary attitudes, will be beset by challenges. Not least amongst the reasons for these is the increasing sophistication with which oppressed or formerly oppressed groups, for example, are aware of the political currency of having 'an identity' and of manipulating that identity and representations of it, for political purpose. The self-conscious awareness of 'identity' only comes about through exposure to those who are different – and in that process of realisation, identity for any group becomes a shifting, fluid, manipulable, political thing. Anand, for example, writes that 'it is not only Westerners who have exoticised Tibet and the Tibetans; the Tibetan diaspora too have invested heavily in such (neo)orientalist representation strategies for their own tactical purposes' (2000: 271).

The ways in which interpretation professionals address these and wider issues and challenges in their practice, usually says much about their own socio-cultural, disciplinary and personal backgrounds. Those backgrounds shape views, responses and strategies. And thus ultimately, beyond the stance an interpreter may take in a particular context (radical or socially proactive or not), their practice and its outputs – the interpretations and representations for which they are responsible – in part at least are about *them*. The outputs, in other words, reflect back on those who produced them, sometimes overtly and sometimes cryptically – but if we can read them critically, we can perceive this in almost all interpretations. No interpreter ever fully escapes the 'baggage' they come with.

Human diversity in perceiving and understanding the external world makes, inevitably, for some potential dissonance and other problems in interpretive practice. How can we, for example, ensure that we are facilitating all possible perspectives and ways of seeing, never mind representing all the potential attitudes and values that stem from them? Of course, in reality we can never – and sometimes may not want to – facilitate and represent 'all' perspectives and opinions, but we can seek to cover as broad a range as possible. One way for interpretive practice to address this diversity is to confront it directly, even embrace it. Indeed, the encounters between different perspectives that can happen in the interpretive setting, although often uncomfortable, can be directly engaged with in the interpretation – as opposed to side-stepped in a vain attempt to pretend they don't exist. This is an extension of the idea of museums and other locations and media of interpretation and representation not as unified places, but as multiple and heterogeneous *contact zones* (Clifford 1999). Such heterogeneous settings are places where different histories, languages, experiences and voices intermingle amidst diverse relations of power and privilege.

The encounters that can happen, planned or not, range from those that occur the moment someone from a formerly colonised land walks into a national museum in the ex-colonising country, to others between different perspectives within what is apparently one community which includes the museum interpreter but which is in reality split by differences based on socio-economic class, educational

background, gender, sexuality, and so on. How does the museum or any other interpretive setting turn such tensions and oppositions to interpretive advantage in practice? What strategies might be used to enhance and nuance interpretations so they reflect multiple perspectives and identities in a dynamic and creative way? Simply to seek to present different viewpoints in large amounts of text accompanying the exhibition, for example, is a simplistic, uncreative and unchallenging response. Factual text may of course be important, but so too may be commissioned poems, contemporary and historical images, sounds, textures, juxtapositions and physical placement of objects, for example. Important too may be involvement with different communities, local and otherwise – and an involvement which is real, sustained and honest, as opposed to token efforts to talk to ‘representatives’ (whoever has the power to select such representatives...) of a community. Certain research and working methods – especially, perhaps, ethnographic ones – may also play an important role in reaching new levels of understanding of the multiple layers relevant to any piece of interpretation. Furthermore, some interpretive settings in particular have chosen to explore interesting – and, often, controversial and problematic – ways of embracing cross-cultural (and other) encounters. The Museum of World Culture in Gothenburg (Sweden), for example, has set about working with communities and developing resultant interpretations and representations in very dynamic and sometimes controversial ways (Lagerkvist 2006; for examples elsewhere, see Bolton 2003, Witcomb 2007).

Notions of the ‘other’, difference, ownership and power in interpretive and representational practice, then, are complex, and can operate across temporal as well as spatial and cultural boundaries. They are also affected by different approaches to knowledge and to interpretation. When we set out to interpret and represent ‘others’ – especially those whose views and ideologies may differ fundamentally to ours – using representational systems and practices specific to our own cultures, particular opportunities and difficulties may arise. At the same time, designing our interpretations to represent ‘other’ approaches to and experiences of the world and to address apparent inequalities of voice, presents particular challenges.

References

- Anand, D.** 2000. (Re)imagining nationalism: identity and representation in the Tibetan diaspora of South Asia. *Contemporary South Asia*, 9 (3), 271-287.
- Appadurai, A.** 1986. Introduction: commodities and the politics of value. In A. Appadurai (ed.) *The Social Life of Things*. Cambridge: Cambridge University Press, 3-63.
- Bolton, L.** 2003. The object in view: Aborigines, Melanesians, and museums. In L. Peers and A. Brown (eds.) *Museums and Source Communities: A Reader*. London: Routledge, 42-54.
- Clifford, J.** 1999. Museums as contact zones. In D. Boswell and J. Evans (eds.) *Representing the Nation: A Reader*. London: Routledge, 435-457.
- Kopytoff, I.** 1986. The cultural biography of things. In A. Appadurai (ed.) *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 64-91.
- Lagerkvist, C.** 2006. Empowerment and anger: learning how to share ownership of the museum. *Museum and Society*, 4 (2), 52-68.
- Sandell, R.** 2002. Museums and the combating of social inequality: roles, responsibilities, resistance. In R. Sandell (ed.) *Museums, Society, Inequality*. London: Routledge, 3-23.
- Spivak, G.** 1985. Can the subaltern speak? In P. Williams and L. Chrisman (eds.), *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory, A Reader*. London: Longman, 66-111.
- Witcomb, A.** 2007. ‘A place for all of us?’ Museums and communities. In S. Watson (ed.) *Museums and Their Communities*. London: Routledge, 133-156.

Kulttuurienvälistä vuoropuhelua Etelä-Karjalan museossa

Satu Eiskonen

Lappeenranta rajalla

Lappeenranta sijaitsee Suomen kaakkoisella rajalla. Venäjän rajalle on matkaa vain 27 kilometriä ja Pietariin 200 kilometriä. Helsinkiin Lappeenrannasta on matkaa 225 kilometriä. Lappeenrannalla ja koko Etelä-Karjalan maakunnalla on ollut Pietarin metropoliin tiivis yhteys, joka katkesi neuvosto-ajaksi. Alueella on myös paljon yhteistä historiaa, mitä halutaan tuoda esille museoissa. Etelä-Karjalan museon ja taidemuseon tutkimus-, tallennus- ja esittelyvastuualueeseen kuuluu nykyisen Etelä-Karjalan lisäksi myös eteläinen luovutettu Karjala. Kannaksen yhteydet Pietariin olivat luonnollisesti vielä tiiviimmät kuin läntisen Etelä-Karjalan. Venäjä-yhteistyö on kirjattuna myös Lappeenrannan kaupungin strategiaan.

Lappeenranta on ollut rajalla läpi historiansa. Kaupungin perusti vuonna 1649 Pietari Brahe kuningatar Kristiinan käskystä. Ruotsalaisesta linnoituskaupungista tuli venäläinen linnoituskaupunki Turun rauhan jälkeen vuonna 1743. Kaupunki kuului niin sanottuun Vanhaan Suomeen, Venäjälle kuuluvaan osaan Suomesta, jo ennen autonomiaa vuosina 1743–1812. Lappeenrannan Linnoituksen on suunnitellut kreivi Aleksandr Suvorov Katariina Suuren käskystä. Kaupungissa on toiminut ratsuväki jo Venäjän ajalta alkaen. Tästä varuskuntakaupungin asemasta johtuen alueelle on tullut paljon venäläisiä, sotilaiden lisäksi muun muassa kauppiaita. Autonomian ajan keisarivierailujen tärkein syykin oli juuri sotilaskaupungin asema.

Yhteistyö Pietarin suuntaan

Lappeenrannan museot, Etelä-Karjalan museo ja Etelä-Karjalan taidemuseo, ovat esitelleet pietarilaisten museoiden kanssa yhteistyössä tehtyjä näyttelyitä vuosina 2004–2007. Näyttelyihin on liittynyt myös seminaareja ammattilaisille ja yleisölle, verkkosivustoja ja muuta oheistoimintaa. Näyttelyiden teemat ovat käsitelleet alueen yhteistä historiaa ja ne on toteutettu EU-osarahoitteisina kulttuurimatkailun kehittämishankkeina. Vuoden 2004 näyttelyssä esiteltiin Keisari Nikolai II:n elämää, kesän 2005 Pavlovskin taidearteita -näyttelyssä Katariina Suuren ja Paavali I:n taiteen keruuta. Kesän 2006 näyttelyn teemana oli Ilja Repin, Kannaksella vaikuttanut venäläinen taiteilija. Kesän 2007 näyttelyn aiheena oli kaakkoista Suomea linnoittanut venäläinen sotien sankari Suvorov.

Vuonna 2008 näyttely-yhteistyö kohtasi ylitse pääsemättömiä esteitä, kun Etelä-Karjalan museon ja Turun maakuntamuseon yhdessä Pavlovskin palatsimuseon kanssa valmisteleva *Keisari Aleksanteri I* -näyttely peruuntui Moskovan kulttuuriministeriön Venäjän museoissa järjestämän kokoelmatarkastuksen vuoksi.

Etelä-Karjalan museo on myös ollut järjestämässä ensimmäisiä suomalais-venäläisiä museopäiviä vuonna 2005. Toiset venäläis-suomalaiset museoammatilaisten päivät järjestetään 22.–24.10.2008 Pietarissa. Maiden välisiä museopäiviä järjestävät Lappeenrannan museoiden kanssa Suomen museoliitto, Suvorov-museo Pietarista, Rörichin kotimuseo Izvarasta sekä Pietarin museotyön-

tekijöiden liitto. Museopäivillä pureudutaan alan ajankohtaisiin kysymyksiin maiden välillä.

Etelä-Karjalan museossa on vuoden 2008 ajan ollut käynnissä Venäjän Naapurisuusohjelman Tacis-hanke *Northern Renaissance – New Dialogue of Cultures*, joka jatkaa museoiden verkottumista ja järjestää muun muassa juuri venäläis-suomalaiset museopäivät Pietariin.

Hankkeeseen kuului myös pilottina toteutettu kahden hengen ammattilaisvaihtoviikko pietarilaisille Suomessa ja suomalaisille Pietarissa. Ammattilaisvaihto avasi toimintatapojen ja työskentelykulttuurien eroja ja yhtäläisyyksiä sekä antoi ideoita ja virikkeitä vaihdossa olleille. Kesäkuussa hanke järjesti suomalais-venäläisen workshopin museoammattilaisille. Pietarin museopäivien annista tehdään myös seminaarijulkaisu.

Yhteistyö Etelä-Karjalan museon ja Pietarin museoiden välillä on ollut hedelmällistä, mutta haastavaa. Museoammatillinen työ on ollut antoisaa ja yhteydet hyviä, mutta ongelmia on aiheuttanut byrokratia ja toimintakulttuurien erilaisuus maiden välillä. Itse museoiden kanssa ongelmat ovat olleet minimaalisia, mutta ministeriöiden kansainvälisessä vuoropuhelussa ja muussa byrokratiassa on ollut ongelmia. Esimerkiksi näihin pyritään löytämään ratkaisuja syksyn museopäivillä. Ongelmia on ollut lähinnä muuttuvien lakien ja säädösten sekä hallinnollisten muutosten kanssa.

Venäläisiä Lappeenrannassa

Venäläisten matkailijoiden ja maahanmuuttajien määrä on noussut Suomessa ja varsinkin Etelä-Karjalassa ja sen keskuksessa Lappeenrannassa viime aikoina merkittävästi. Lappeenrannassa venäläisten kiinnostus kaupunkiin on näkynyt muun muassa kauppojen määrän ja luonnollisesti myös venäjänkielisen palvelun lisääntymisenä. Joskus kaupungilla kulkiessa kuulee ympärillään puhuttavan enemmän venäjää kuin suomea. Osa Lappeenrannassa liikkuvista venäläisistä on löytänyt myös museot.

Etelä-Karjalan museo on ottanut venäläistä asiakaskuntaa huomioon tarjoamalla esimerkiksi perusnäyttelyn tekstit venäjäksi. Isompien vaihtuvien näyttelyiden tekstejä on pyritty kääntämään venäjäksi, tai ainakin englanniksi. Opastusta on tilattavissa ryhmille myös venäjäksi. Venäläisiltä asiakkailta saatu palaute on ollut positiivista. Museoiden markkinointi Venäjälle kasvattaisi varmasti kävijöitä jatkossa, jos siihen olisi rahallisia ja henkilöresursseja.

Venäläisten maahanmuuttajien määrä on siis kasvanut viime vuosina. Maahanmuuttajapalvelut tuovat ryhmiä museoihin tutustuttaakseen paikalliseen kulttuuriin. Maahanmuuttajilla on omia kerhoja, kuten Venäjä-klubi, jonka kanssa museot ovat pyrkineet pitämään yhteyttä. Toukokuussa 2008 järjestimme Venäjä-klubin kanssa keskustelutilaisuuden museossa, jossa pohdittiin venäläisyyttä, suomalaisuutta, historiaa, kulttuuria, erilaisuutta, samanlaisuutta ja muita ajankohtaisia teemoja.

Venäläiset ovat kulttuurisesti suhteellisen lähellä suomalaisia ja eteläkarjalaisia, verrattuna esimerkiksi Euroopan ulkopuolisiin kulttuureihin, joten suuria ymmärrykseen liittyvää haastetta ei näyttelyiden suhteen ole. Toisaalta on olemassa paljon eroavaisuuksia termeissä, joita venäläiset ja suomalaiset käyttävät puhuttaessa samasta asiasta. Näkemyksellisiä eroja on.

Etelä-Karjalan museossa järjestettiin vuonna 2008 valtakunnallisen museoviikon yhteydessä keskustelutilaisuus yhdessä Venäjä-klubin kanssa. Kuvassa on meneillään historia-alustus aiheeseen. Alustajana on FM Anu Talka. Klubilaiset kertoivat omista taustoistaan ja elämistään ja tilaisuudessa keskusteltiin venäläisyydestä Suomessa, kulttuurien eroista ja yhtäläisyyksistä ym. Tilaisuudessa oli myös klubilaisten laulu- ja tanssiesityksiä sekä venäläinen kahvila, jossa oli tarjolla kaali-piirakkaa ja muita venäläisiä herkkuja. Aloite tilaisuuden järjestämisestä tuli museolta. Klubilaiset olivat tyytyväisiä tilaisuuteen, mutta yleisömäärä jäi valitettavan vähäiseksi. Jossain muodossa yhteistyötä on tarkoitus jatkaa. Klubilaisista toivotaan muun muassa edustusta Lappeenrannan museoissa suunnitteilla olevaan kävijäraatiin. Kuva: Satu Eiskonen / Etelä-Karjalan museo.

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Mitä museon perustaminen merkitsee vähemmistökulttuurille? Saamelaismuseum Siidan esimerkki

Arja Hartikainen

Inarin saamelaismuseum perustettiin vuonna 1959 saamelaisen *Samii Litto* -yhdistyksen toimesta. Museon perustamisen taustalla oli saamelaisten parissa sodan jälkeen kasvanut tietoisuus oman kulttuurin säilyttämisen tärkeydestä. Vanhan aineellisen kulttuurin nähtiin olevan katoamassa nopeasti muuttuvien elämäntapojen ja Lapin sodan aiheuttaman tuhon vuoksi.

Vuonna 1997 vanhan ulkomuseon viereen nousi nykyinen museorakennus, joka vuoden 1998 avajaisissa sai nimen "Siida". Siida-sana tulee saamen kielestä ja se tarkoittaa elinpiiriä, suvun ja perheen nautinta-aluetta ja lapinkylää. Saamelaismuseum lisäksi samoja työ- ja näyttelytiloja käyttää Siidan yhteyteen perustettu Ylä-Lapin luontokeskus.

Siidan perusnäyttelyiden kantavana ajatuksena on teoria ns. kulttuuriekologisesta mallista, jossa ihminen ja luonto elävät vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Saamelaismuseum ja Ylä-Lapin luontokeskuksen yhteiset perusnäyttelyt esittelevät saamelaisten perinteistä luontosidonnaista kulttuuria ja Ylä-Lapin luonnon vuodenvaihtelua, kasvillisuutta ja eläimiä erityispiirteineen. Vaihtuvia luonto- ja kulttuurihistoriallisia ja taide-, valokuva- ja käsityönäyttelyitä järjestetään vuodessa kuudesta kymmeneen.

Saamelaismuseum perustehtävänä on tallentaa ja säilyttää Suomen saamelaisten aineellista ja henkistä kulttuuriperintöä ja tuoda sitä esille näyttelyissä. Museo on olemassa ensisijaisesti Suomen saamelaistyhteisöä varten. Saamelaismuseum on valtakunnallisen erikoismuseon asema. Saamelaismuseum on sisarmuseoita Norjassa, Ruotsissa ja Venäjällä. Saamelaismuseumia hallinnoi Saamelaismuseumsektori. Museum on tällä hetkellä 12 vakinaista työntekijää. Vuosittain rekisteröityjä näyttelykävijöitä on noin 54 000. Muiden palveluiden käyttäjien myötä talon vierailijamäärä nousee noin 120 000:een vuodessa.

Kymmenen toimintavuotensa aikana Saamelaismuseum Siida on hankkinut tunnustetun aseman saamelaisen kulttuuriperinnön tallentajana, säilyttäjänä ja esittelijänä. Saamelaismuseum on toimintaa Inarin Siidan lisäksi Sevetijärvellä ja Enontekiön kunnassa Länsi-Lapissa.

Tunturi-Lapin luonto- ja kulttuurikeskus *Skierrissä* Enontekiön Hetassa avattiin helmikuussa 2007 uusi perusnäyttely, jonka nimi on *Vuovjuš – Kulkijat*. Tämä näyttely kertoo erityisesti Käsivarren alueen luonnosta ja porosaamelaisten entisajan elämästä. Näyttely on toteutettu yhteistyössä enontekiöläisen *Johtti Sápmelaččat* -yhdistyksen ja Metsähallituksen Tunturi-Lapin puistoalueen kanssa. Sevetijärvellä Saamelaismuseum ylläpitää kesäisin avoinna olevaa koltaperinnetaltoa kokoelmineen ja sen pientä ulkomuseoaluetta.

Tulevaisuuden suuntana tulee olemaan alueellinen toiminta, jonka myötä museon vaikutusalue laajenee saamelaisalueen kulttuurisiin keskuksiin. Tässä toimintamallissa voidaan tehokkaasti

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

hyödyntää nykyisiä ja tulevia luovia ja teknisiä resursseja ja samalla tukea alueen kulttuurillista monimuotoisuutta ja vahvistaa elinkeinollista elinvoimaisuutta. Alueellinen toiminta vahvistaa myös museon alue- ja kulttuurintuntemusta ja integroi museon toimintaa ympäröivän yhteisön arkeen yhdessä tehdyn työn ja tapaamisten myötä.

Saamelaiset

Saamelaiset ovat kansa, jonka perinteiset asuinalueet ulottuvat Keski-Norjasta Kuolan niemimaalle. Saamelaiset ovat Euroopan Unionin ainoa alkuperäiskansa ja saamelaisilla on edustus YK:n alkuperäiskansojen foorumissa.

Alkuperäiskansalla tarkoitetaan väestöä, jonka esivanhemmat ovat asuttaneet tiettyä maantieteellistä aluetta ennen muita väestöryhmiä ja ennen nykyisiä vallanpitäjiä. Kansan omaperäinen kulttuuri ja talous perustuvat usein elinkeinoihin luonnonmukaisessa ympäristössä. Alkuperäiskansa - jonka tulee pitää itseään sellaisena - on määritelmän mukaan onnistunut säilyttämään ja välittämään nykyisille sukupolville ikivanhaa kulttuuriaan, kieltään, elintapaansa ja maankäyttöään. Alkuperäiskansakäsittelyä määrittelee myös kokemus asuinalueeseen kohdistuneesta kolonialismista.

Saamelainen on sellainen henkilö, joka pitää itseään saamelaisena ja jolle itselleen saamen kieli on äidinkieli - tai yhden hänen vanhempansa tai isovanhempansa äidinkieli. Saamen kieliä on yhteensä kymmenen ja ylivoimaisesti suurin kieliryhmä on pohjoissaamea ja sen murteita puhuvat saamelaiset. Suomessa puhutut saamen kielet ovat pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame. Kaksi viime mainittua kieltä ovat uhanalaisia kieliä, jotka tarvitsevat erityisiä tukitoimia säilyäkseen.

Suomen laissa on määritelty *saamelaisalue*, tai puhutaan myös saamelaisten kotiseutualueesta, joka kattaa Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alueen. Saamelaisia asuu Suomessa noin 9 000. Suomen saamelaisista noin 40 % asuu saamelaisalueella ja loput 60 % muualla Suomessa tai ulkomailla.

Vuodesta 1995 lähtien saamelaisilla on ollut Suomen perustuslaissa määritelty asema alkuperäiskansana. Laissa on lisäksi määritelty ns. *kulttuuri-itsehallinto* saamelaisten kotiseutualueen sisällä.

Inarinsaamelaiset ovat Inarijärven ympäristön alkuperäisiä asukkaita, joiden perinteiset elinkeinot olivat kalastus, metsästys ja pienimuotoinen karjatalous. Inarinsaamelaiset ovat historiallisesti olleet kauimmin kosketuksissa alueen suomalaisen asutuksen kanssa.

Petsamon alueelta evakuoitujen ja maattomiksi jääneiden koltansaamelaiset asutettiin Inarin kuntaan 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa. Koltansaamelaista kulttuuria määrittävät edelleen venäläiset ja karjalaiset vaikutteet, jotka juontuvat entisten asuinsijojen naapureilta. Suomessa on olemassa erityinen kolttalaki, jossa on määritelty ns. *koltta-alue*, jolla on voimassa joitakin erityisiä elinkeinoiniin liittyviä oikeuksia maahan ja veteen.

Saamelaisten perinteiset elinkeinot ovat olleet hyvin luontosidonnaisia: keräily, metsästys, kalastus, poronhoito ja pienimuotoinen karjanhoito yhdistettynä edellisiin. Nykypäivän saamelaisuus on monenkirjavaa ja vaikeammin määriteltävää mutta silti selkeästi oma identiteettinsä.

Kulttuurin ulkoisista merkeistä tunnetuimpia ovat saamenpuku, saamenlippu ja liitos poronhoitoon sekä saamen kieli. Nykysaamelaisuutta määritellään myös kirjallisuuden, taiteen, muotoilun, nykymusiikin, elokuvan jne. kautta.

Saamelaismuseum ja matkailu

Museo on luonteva foorumi kulttuurin ilmiöiden arvostamiseen. Museoissa esitellään kulttuurin yleis- ja erikoispiirteitä, kansojen historiaa, elinkeinoja ja elämäntapoja, aineellista ja henkistä kulttuuria jne.

Matkailijan voi olla vaikeaa löytää saamelaisuutta alueella tarjolla olevien matkailupalveluiden joukosta. Museo on paikka, josta tullaan hakemaan "aitoa" saamelaisuutta. Museosta löytyy historiaa ja vaihtuvan näyttelyn aiheesta ja ajankohtaisista tapahtumista riippuen ehkä myös ripaus saamelaisuuden nykypäivää.

Matkailijat haluavat nähdä aitoja asioita ja erilaisten ja eksoottisena pidettyjen kulttuurien myötä koetaan saatavan voimakkaampia ja aidompia elämyksiä. Kulttuurin erilaisuuden arvostaminen ja sen esille tuominen matkailun vetonaulana ei ole lähtökohtaisesti paha asia, mutta matkailulla voi olla kulttuurin kannalta myös huonoja vaikutuksia.

Saamelaisuutta on käytetty ja edelleen käytetään hyväksi matkailussa ja lappilaishenkisessä tuotemaailmassa tavoilla, jotka eivät ole hyväksyttäviä. Saamelaisuuteen liittyy vahvoja epätodellisia mielikuvia, jotka ovat syntyneet matkailumarkkinoinnin ja matkamuistoteollisuuden myötä. Kulttuurin symboleita ja muuta visuaalista kuvastoa on käytetty matkailumarkkinoinnissa vaille kontekstia alkuperäiseen sisältöön aina niiden banaalistumiseen saakka.

Museovirasto on laatinut vuonna 2002 ehdotuksen kulttuurimatkailustrategiaksi:

Kulttuurimatkailua on kaikki matkustus, jonka motivaationa on halu tutustua kohteen kulttuuriperintöön, oppia siitä tai osallistua siihen kuuluvaan toimintaan. Kulttuurimatkailu tapahtuu matkakohteen säilyvyyttä sekä historiallisia ja kulttuurisia arvoja kunnioittaen. Kulttuurimatkailutuote voi olla mikä tahansa paikka, rakenne, ihmiskäden aikaansaannos tai tapahtuma. Kokemus lisää kävijän arvostusta kohteeseen, sen alkuperään, sekä tapoihin ja taitoihin, jotka sen ovat tuottaneet, hoitaneet ja säilyttäneet. Kokemuksen kautta kulttuurimatkailija oppii arvostamaan kohdetta osana laajempaa kokonaisuutta ja historiallista ilmiötä.

Saamelaiskäräjien mukaan saamelaismatkailun kehittämistavoitteita ovat:

saamelaisen matkailuelinkeinon kehittäminen saamelaisten oman kulttuurin ja sen perinteisen tietämyksen ja osaamis pääoman perustalta, saamelaismatkailun edistäminen pieniin ihmismääriin perustuvana ja mahdollisuuksien mukaan perinteisiä saamelaiselinkeinoja täydentävänä elinkeinona; tavoitteena on erityisesti aidon ja korkealaatuisen saamelaisen luonto- ja kulttuurimatkailun kehittäminen, sekä matkailun saamelaisen tuotemerkin aikaansaaminen; pyrkimyksenä on myös saamelaismatkailun kehittämisen avulla tarjota monille saamelaisille toimeentulon ja elämisen edellytyksiä omalla kotiseudulla.

Yleisöä Saamelaismuseon "satelliitinäyttelyn" avajaisissa Enontekiön Hetassa sijaitsevassa luonto- ja kulttuurikeskus Skierrissä. Näyttely on toteutettu yhteistyössä Metsähallituksen ja paikallisen Johti Sápmelaččat -yhdistyksen kanssa ja siinä kerrotaan erityisesti Käsivarren alueen poropaimentolaisuudesta. Kuva: Arja Hartikainen / Siida

Museoetiikka ja monikulttuurisuus

Kalle Kallio

Kohti eettistä museota

Eettisistä kysymyksistä on viime vuosikymmeninä keskusteltu ahkerasti museoalalla. Etiikkaa tarvitaan myös silloin, kun puhutaan saavutettavuudesta ja monikulttuurisuudesta. Itävaltalais-englantilainen filosofi Ludwig Wittgenstein (1889–1951) on määritellyt etiikan olevan *tutkimusta siitä, mikä on hyvää. Etiikka on tutkimusta siitä, mikä on arvokasta. Etiikka on tutkimusta siitä, mikä on todella tärkeää. Etiikka tutkii elämän merkitystä. Etiikka tutkii sitä, mikä tekee elämän elämisen arvoiseksi. Etiikka on tutkimusta oikeasta elämäntavasta.*

Wittgensteinin määritelmässä on hyvä kiinnittää huomiota siihen, että filosofi puhuu tutkimuksesta. Etiikka ei siis ole jokin tiukka normisto vaan huomattavasti väljempi ajattelun tukirakenne. Etiikka tutkii siis sitä, miten meidän tulisi elää. Käsitettä ei voi määritellä kovin tarkasti, eikä se oikeastaan olisi mahdollistakaan, koska kyse on pohjimmiltaan hyvästä ja pahasta.

Etiikka keskittyy moraalikysymyksiin, pohtii oikean ja väärän suhteita sekä määrittelee arvoja ja erilaisia yhteiskunnallisia hyveitä. Ihmisten tietoisuus tekojensa eettisyydestä auttaa yhteiskuntaamme pysymään toimivana. Monessa suhteessahan länsimainen, vapaa yhteiskunta perustuu keskinäiseen luottamukseen, ei niinkään lakeihin tai säädöksiin.

Museoalan sisäisissä keskusteluissa valitettavan usein argumentoidaan lainsäädäntöön vedoten vaikka säädösten merkitys toiminnan ohjaamisessa on lopulta varsin rajallista. Paljon suurempi merkitys on sillä, että ihmiset luottavat museoiden toimivan eettisesti kestäväällä tavalla eikä vain lainsäädännön puitteissa. Moraalittomat teot rikkovat luottamuksen ja myös museo voi museoettisesti kyseenalaisilla toimillaan menettää yhteisönsä luottamuksen. Luottamuksen säilyttäminen on museoille tärkeää ja jokapäiväisessä työssämme haluamme olla tuon luottamuksen arvoisia.

Ammattikuntaan luotetaan, jos ammattilaiset osaavat pitkäjänteisesti toimia yhteiskunnan hyväksi. Tämä usein todistetaan ammattieettisten sääntöjen avulla. Filosofi Terho Pursiaisen mukaan ammattietiikka on ammatin vastaus siihen luottamukseen, joka ammattikuntaan kohdistuu. Kirjallisten sääntöjen avulla halutaan siis todistaa, että olemme yhteisön luottamuksen arvoisia. Ammattietiikan voikin nähdä eräänlaisena ryhmäkurina, joka estää ammattikunnan yksittäisiä jäseniä ryhtymästä arveluttaviin tekoihin. Myös museoammattilaiset kohtaavat viettelyksiä: jos haluamme ryhtyä antiikkikauppiaksi, hankkia varastettuja kulttuuriaarteita tai antaa vauhdikkaan ja yksinkertaistavan kuvan näyttelyn kohteesta, alan sisäinen ryhmäkuri estää meitä.

Museoetiikkaa voi luonnehtia sovelletuksi etiikaksi, jossa etiikka tuodaan työelämän käytännön kysymyksiin. Museoetiikan kautta voidaan pohtia, mikä on museossa oikein ja miten museo-ammattilaisen pitäisi erilaisissa tilanteissa toimia. Etiikka ei useinkaan anna valmiita ja yksinkertaisia vastauksia. Se ei pohjimmiltaan ole selkeä ohjenuora, vaan moraaliseen ongelmaan voi olla useita eettisesti kestäviä vastauksia. Esimerkiksi voidaan tarkastella kulttuurihistoriallista museota, jonka kokoelmiin halutaan lahjoittaa yksittäinen objekti. Lahjoituksen vastaanottoa voidaan perustella

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

eettisesti vedoten siihen, että museon tehtävänä on säilyttää menneisyyden todistuskappaleita tuleville sukupolville. Vastaavasti lahjoituksesta kieltäytymistä voidaan yhtä hyvin perustella eettisesti, koska museolla ei ole välttämättä resursseja taata objektin säilymistä.

Etiikan luonteeseen kuuluu, että se muuttuu yhteiskunnan mukana. Teot, joita aiemmin pidettiin hyväksyttävänä, eivät ehkä enää ole sellaisia ja aiemmin kyseenalaisina pidetyistä teoista voi myöhemmin tulla hyväksyttäviä. Yhtä lailla täytyy muistaa, että etiikka ei voi antaa vastauksia kaikkiin kysymyksiin. Vaikka eettisiä pohdintoja tarvitaan museoalalla, museoiden päätöksentekoon vaikuttavat lukemattomat muut syyt. Ei pidä väheksyä esimerkiksi ideologioiden ja politiikan vaikutusta siihen, miten museot toimivat ja millaisen toiminnan katsotaan kulloinkin olevan oikeaa ja parhaiten museota, sen yleisöä ja yhteisöä palvelevaa.

Museon monet kasvot

Kansainvälinen Museoneuvosto ICOM tunnetaan erityisesti museoeettisistä säännöistään, jotka sisältävät myös yleisesti hyväksytyn määritelmän museolle. ICOM:in määritelmän mukaan *museo on voittoa tuottamaton pysyvä instituutio, joka toimii yhteiskunnan ja sen kehityksen hyväksi; on avoinna yleisölle; hankkii, säilyttää, tutkii, julkaisee ja esittelee – tutkimusta, kasvatusta ja mielihyvää varten – aineellista ja aineetonta todistusaineistoa ihmisistä ja heidän ympäristöstään.*

Määritelmä on monille tuttu, mutta sitä harvemmin analysoidaan sen tarkemmin. Ensinnäkin määritelmästä tulisi erottaa museolle tunnusomaiset keinot: avoinnapito, hankkiminen, säilyttäminen, tutkiminen, julkaiseminen ja esitleminen. Nämä kertovat väljästi ymmärrettynä sen, mitä museoissa tehdään. Valitettavan usein jää kuitenkin epäselväksi, miksi museo käyttää näitä keinoja. Museo-toiminnan tavoitteita ei ole määritelty yhtä täsmällisesti. Määritelmän ensimmäisen sivulauseen mukaan museo vain *toimii yhteiskunnan ja sen kehityksen hyväksi.*

Usein museoalalla sekoitetaan museotyön keinot ja tavoitteet keskenään. Museoammatillinen keskustelu liittyy pääsääntöisesti valittuihin keinoihin. Esimerkiksi eri ammattiryhmät ovat ryhtyneet tiettyjen keinojen ympärille: museolehtorit näkevät museon ensisijaisesti pedagogisena instituutiona, konservattorit korostavat konservointia ja näyttelyamaneussit tietysti näyttelyitä. Tällainen keinoihin keskittyminen on yksi museoalan sokeista pisteistä. Keinot tulisi kuitenkin valita niin, että museo pääsee valitsemiinsa tavoitteisiin. Tätä voi havainnollistaa esimerkiksi toisesta muisti-organisaatiosta, kirjastosta: kirjaston keskeisin keino on lainata kirjoja. Kirjaston tavoitteena ei kuitenkaan ole sinänsä kirjojen lainaaminen, vaan niiden lukemisesta koituva hyöty kansansivistykselle ja kansalaisten hyvinvointiin. Kun kansansivistys ei ole enää kiinni pelkästä lukemisesta, kirjastot ovat alkaneet tarjota myös muita palveluja.

Museon yhteiskunnallisia tavoitteita ei voi kuitenkaan suoraan johtaa ICOM:in määritelmästä, koska siinä ei kerrota, millaista on toiminta *yhteiskunnan ja sen kehityksen hyväksi.* Mitä määritelmän yhteiskunta edes tarkoittaa: suomalaisia, lähinaapurustoa, museokävijöitä, koko ihmiskuntaa vai museon erityisalueesta kiinnostuneita harrastajia? Näihin kysymyksiin on olemassa useita eettisesti perusteltavia ratkaisuja. Museoilla on väistämättä myös erilaisia arvoja, toiminnallisia painotuksia ja tavoitteita. Siksi eettiset säännöt eivät voikaan antaa vastausta siihen, millaisia tavoitteita museon tulisi edesauttaa.

Ei ole olemassa yhtä museon ideaalimallia, jota kohti museoiden tulisi ponnistella. Tämä on museoalan rikkaus, jota ei saisi unohtaa silloinkaan, kun puhutaan museoalan kehittämisestä ja uudistamisesta vastaamaan oman aikamme arvoja. Esimerkiksi kulttuurienvälisen vuoropuhelun tai monikulttuurisuuden korostaminen ei ole puhtaan eettinen vaan enemmänkin ideologinen ja poliittinen valinta. Museot joutuvat tekemään valtavasti valintoja toiminnassaan eivätkä voi edistää kaikkia hyväksi koettuja arvoja ja asioita. Museo voi valita monikulttuurisuuden sijaan myös muita asioita, joiden hyväksi se haluaa toimia. Juhlapuheet eivät aina kerro sitä, mitä museot lopulta tavoittelevat.

Museoiden historiassa on myös runsaasti esimerkkejä toiminnasta, jota voi pitää monikulttuurisuuden vastaisena: esimerkiksi 1800-luvun kansallismuseot korostivat kansallista erityisyyttä ja siirtomaa-valtojen etnografiset museot valkoisen rodun ylemmyyttä. Vaikka sitä voi olla kiusallista myöntää, 2000-luvun museotkaan eivät automaattisesti edistä monikulttuurisuutta vaan kysymys on yksittäisten museoiden tekemistä tietoisista valinnoista.

Ylös saavutettavuuden suosta

Museoiden monikulttuurista työtä tarkastellaan usein käyttäen kulttuurisen saavutettavuuden käsitettä. Saavutettavuus on eettisesti latautunut sana, jolle ei valitettavasti ole ollut eksaktia määritelmää. Esimerkiksi Kulttuuria kaikille -sivuston mukaan *saavutettavassa kulttuurikohteessa monenlaisia yleisöjä palvellaan hyvin. Kaikilla on mahdollisuus osallistua ja saada elämyksiä. Helppo ja esteetön tiedon hankkiminen, liikkuminen, näkeminen, kuuleminen ja vuorovaikutus lisäävät saavutettavuutta. Yksilölliset tavat toimia on huomioitu.* Käsitteen epämääräisyys on osoittautunut vakavaksi ongelmaksi, kun sen avulla on yritetty jäsentää museoiden toimintaa ja argumentoitu uusien ideoiden puolesta.

Saavutettavuuden käsitettä voidaan museoalalla kuvata viidestä eri lähtökohdasta. Ensinnäkin saavutettavuudella on utilitaristinen lähtökohtansa, jonka mukaan saavutettavuus hyödyttää aina kaikkia eikä toisen saavutettavuutta edistämällä heikennetä muiden asemaa. Toiseksi saavutettavuus on kokonaisvaltaista ja se läpäisee koko museotoiminnan. Kolmanneksi saavutettavuuden puolesta argumentoidaan legalistisin perustein, joiden mukaan saavutettavuus on lakisääteistä tai ainakin lainsäätäjän tukemaa ja siten suotavaa toimintaa. Neljänneksi saavutettavuudessa on vahva arvo-perustainen lähtökohta, jonka mukaan saavutettavuus on hyvää toimintaa. Viidenneksi saavutettavuus voidaan jakaa osa-alueisiin, kuten fyysiseen, tiedotukselliseen tai kulttuuriseen saavutettavuuteen.

Perinteisimpiä esimerkkejä saavutettavuudesta ovat erilaiset toimenpiteet, joilla museoympäristöstä tehdään vammaisryhmille esteettömämpi ympäristö. Esimerkiksi pistekirjoitus hissien painikkeissa ei tietenkään ole muilta ryhmiltä pois. Voidaan kuitenkin kriittisesti kysyä, voivatko saavutettavuutta parantavat toimenpiteet aina hyödyttää kaikkia. Koska eri yleisöryhmien tarpeet ovat erilaisia, saavutettavuus on aina jonkin ryhmän saavutettavuutta.

Museotoiminta on usein monimutkaisempaa kuin esteettömyyden parantamista pienillä teoilla. Jonkun yhteisön muistaminen tarkoittaa sadan muun vastaavaa laiminlyömistä. Koska museot toimivat rajallisten resurssien maailmassa, museot joutuvat pohtimaan vaihtoehtoja ja miettimään, millaisiin toimenpiteisiin resurssit ja investoinnit kulloinkin suunnataan. Saavutettavuuden osa-

alueet voivat olla myös keskenään ristiriidassa, mikä asettaa kyseenalaiseksi saavutettavuus-käsitteen utilitaristisen lähtökohdan. Voidaan esimerkiksi pohtia, toteutetaanko projekti paikallisen siirtolaisyhteisön kanssa vai digitoidaanko jokin kokoelman osa?

Kun saavutettavuutta tarkastellaan koko museotoimintaa määrittävänä käsitteenä, on syytä miettiä, millä tavoin se koskee näyttelytoiminnan sisältöjä. Esimerkiksi kulttuurinen saavutettavuus perustuu siihen, miten näyttelyiden sisällöt ja esitystavat ottavat huomioon taustoiltaan erilaisen ja monipuolisen yleisön. Voidaan perustellusti sanoa, että esimerkiksi natsien taidemuseot eivät tässä suhteessa vastanneet maan vähemmistöryhmien kulttuuritarpeita.

Tulisi kuitenkin pohtia, missä määrin museot voivat esittää sellaista kulttuurista sisältöä, jonka osa yleisöstä kokee olevan heikosti saavutettavaa tai jopa loukkaavaa. Esimerkiksi helmikuussa 2008 poliisi poisti Kluuvin Galleriasta kuvataiteilija Ulla Karttusen Neitsythuorakirkko-teoksen valokuvat, joiden epäiltiin rikoslain vastaisesti loukkaavan lasten sukupuolisiveellisyyttä. Galleriaa ylläpitävä Helsingin kaupungin taidemuseo purki teoksen ja sai vastaansa taiteilijan syytteet sensuroinnista. Koska teoksesta tehtiin rikosilmoitus, sitä ei voi pitää järin saavutettavana. Ottamatta kantaa siihen, tekikö taiteilija, museo tai poliisi oikein, voidaan pohtia eettistä kysymystä siitä, mitä museot sensuroivat ollakseen saavutettavia. Saavutettavuuden nimissä voidaan myös harjoittaa itsesensuuria ja rajoittaa sananvapautta.

Saavutettavuuden käsitteellisiä ongelmia pahentaa, että se vaikeuttaa myös muiden käsitteiden toimivuutta. Esimerkiksi markkinoinnin terminologiassa puhutaan kohderyhmistä: sen sijaan, että olisimme saavutettavia kaikille, markkinointiväen mielestä meidän tulisi keskittyä valittuihin kohderyhmiin. Vastaavasti strategian tekeminen on turhaa, jos museon tavoitteena on koko väestöä syleilevä saavutettavuus. Museoita tuntuu vaivaavan pakonomainen tarve miellyttää kaikkia: eivät esimerkiksi teatterit tee kaikille saavutettavia tai kaikkia kiinnostavia esityksiä. Jos yritetään miellyttää kaikkia, tulee vain huonoa teatteria. Museoiden pitäisi hyväksyä se, että näyttelyidenkään ei tarvitse aina miellyttää kaikkia, kunhan niille löytyy oma tyytyväinen yleisönsä.

Saavutettavuuden merkitystä on usein korostettu legalistisin termein ja annettu ymmärtää, että lainsäädäntö itsessään jo edellyttäisi saavutettavuutta. Pitää tietysti paikkansa, että perustuslaki kieltää syrjinnän ja yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaisia edistämään yhdenvertaisuutta. Lainsäädäntöä enemmän on kuitenkin kyse etiikasta ja museoammattilaisten tekemistä valinnoista. Usein unohtuu, että museotoiminta ei ole peruspalvelu. Koska kunnilla ei ole lakisääteistä velvollisuutta tuottaa minkäänlaisia museopalveluita, ei niiden tasolle ja saavutettavuudelle voida asettaa sen enempää lakisääteisiä vähimmäisvaatimuksia. Museot ovat tässä suhteessa eri asemassa kuin vaikkapa kirjastot, koululaitos tai terveydenhuolto, joiden palvelut taataan kaikille kansalaisille. On vaikea kuvitella tilannetta, jossa yleisö haastaisi museon syrjinnästä oikeuteen.

Suurin ongelma saavutettavuus-käsitteen nykyisessä käytössä on sen voimakas positiivinen lataus. Kun saavutettavuuden nähdään olevan aina hyvästä ja aina eettistä, siitä uhkaa tulla käyttökelvoton käsite, joka ei enää auta meitä ajattelemaan. Käsitteen käytöstä on toistaiseksi puuttunut mahdollisuus, että voisi olla olemassa myös huonoa tai edes epätarkoituksenmukaista saavutettavuutta. Kun saavutettavuutta on haluttu markkinoida museoille, siitä on tullut ideologinen

iskusana. Käsite määritellään politiikan kielellä eikä teoreettisesti kestäväällä tavalla.

Myös saavutettavuuden osa-alueisiin liittyy vakavia puutteita, joihin kaikkiin ei tässä yhteydessä ole mahdollista syventyä. Yhtenä esimerkkinä voidaan kuitenkin mainita tiedollinen saavutettavuus, jonka taustalla on ajatus helpottaa yleisön ymmärrystä eli oppimista. Käsitettä ei tunneta kasvatus-tieteissä ja herää kysymys, millainen oppimisteoreettinen ajattelu mahtaakaan olla tiedollisen saavutettavuuden taustalla. Käsite voisi kenties sopia toista sataa vuotta vanhaan metaforaan oppilaasta kasteltavana taimena, mutta se unohtaa erilaiset oppijat ja väheksyy oppijan omaa aktiivisuutta. Oppimiseen kuuluvat omat yksilölliset kynnyksensä ja esteensä, joiden ylittämisestä oppimisen ilo syntyy. Opettaminen ei liioin ole tiedon pureskelua valmiiksi tai oppimistavoitteiden loputonta helpottamista ja yksinkertaistamista.

Nähdäkseni saavutettavuus on käsitteenä museoalalla vesitetty, kun ala on haluttu vakuuttaa tärkeän asian merkityksestä. Sen sijaan, että saavutettavuuskeskustelussa pohdittaisiin konkreettisia parannuksia, on sorrottu teoreettiseen epärehellisyteen ja ongelmien kiertelemiseen. Museot turvautuvat ympäröivää saavutettavuuspuheeseen ja toistavat käsitettä vaikka eivät käytännössä tekisi todellisia muutoksia toiminnassaan. Tällä hetkellä museokaupan opasteet voivat symboloida saavutettavuutta, kun samaan aikaan museon näyttelyt saarnaavat tarinaa yksikulttuurisesta Suomesta.

Saavutettavuuden suosta voidaan kuitenkin nousta, jos vain halutaan. Käsite tulisi pikaisesti palauttaa alkuperänsä, ottaa sana haltuun ja tehdä siitä jälleen käyttökelpoinen. Olenkin määritellyt käsitteen uudelleen: Saavutettavuudessa on kyse siitä, miten museo ottaa huomioon valitsemansa erityisryhmät. Erityisryhmät tulee siis aina ensin valita ja nimetä, koska saavutettavuudessa on kyse positiivisesta diskriminaatiosta, joka ei voi kohdistua kaikkiin. Sen sijaan että puhumme kulttuurisesta tai fyysisestä saavutettavuudesta, meidän tulisi puhua vaikkapa islaminuskoisten tai liikuntavammaisten saavutettavuudesta.

Myönteiseen erityiskohteluun kuuluukin sisältyä eettinen kysymys siitä, missä määrin se on oikein tai väärin. Kun museot joutuvat yksilöimään, kenen saavutettavuutta ne haluavat edistää, on myös ajateltava vastuuta ja resursseja. Tällöin museot eivät voi enää välttää vaikeita ja aidosti eettisiä kysymyksiä. Voidaan toki pohtia, ovatko museot valmiita ottamaan tällaisen vastuun vai johtaisiko se vain luvalliseen välinpitämättömyyteen erityisryhmistä. Saavutettavuuden käsite on kuitenkin laajentunut jo sellaisiin mittasuhteisiin, että se nähdäkseni luo museokentällä enemmän epäuskoa kuin toivoa. Poliittisena sloganina mahdollottomalta tuntuvan saavutettavuuden sijaan voitaisiinkin vaatia vaikkapa ihan vain "reilua kulttuuria".

Moniääninen museo

Työ kulttuurivähemmistöjen kanssa vaatii museoilta ennen muuta tietoisia arvovalintoja. Jos museo harjoittaa myönteistä erityiskohtelua kulttuurisin perustein, sitä voidaan perustella museokentän monipuolisuudella. Yksittäisen museon ei tarvitse suinkaan olla saavutettava kaikille, vaan se voi valita omat laajemmat kohderyhmänsä ja ne erityisryhmät, joita se kulloinkin haluaa palvella. Valtakunnallisella tasolla ja museopolitiikan keinoin tulee taas huolehtia koko väestön museaalisista tarpeista.

Esimerkiksi työväenmuseot kertovat työväenkulttuurista, eikä se kiinnosta kaikkia suomalaisia. Vastaavasti Sibeliuksen museolla on omat uskolliset ystävänsä. Yksikään museo ei todellisuudessa ole kaikkia varten. Samaan aikaan täytyy muistaa, että on olemassa paljon hyviä syitä, joiden takia emme voi olla piittaamatta kulttuurienvälisistä kysymyksistä. Suomi on monikulttuurinen maa, minkä tulisi heijastua myös museokenttään ja vaikuttaa museoiden toimintaan.

Monikulttuurisuus kytkeytyy paljolti identiteetteihin ja niiden rakentamiseen. Identiteettiä voi kuvata työkalupakiksi, joka auttaa ihmistä ymmärtämään ympäröivää maailmaa ja toimimaan siellä. Identiteetin katsotaan yhdistävän niin yhteiskunnallisen, kulttuurisen, taloudellisen kuin poliittisenkin ympäristön subjektiiviseksi kokemukseksi siitä, mitä ihminen on ja toisaalta ei ole. Samastuminen ja poissulkeminen ovat keskeisiä tapoja muokata identiteettiä: esimerkiksi kaupunkilainen ja maalainen identiteetti ovat toistensa vastakohtia. Museot tarjoavat ihmisille samastumisen ja erottautumisen kokemuksia ja auttavat ihmisiä rakentamaan identiteettiään.

Jotta museot voisivat edistää tulevaisuudessa kulttuurienvälistä vuoropuhelua, niiden pitäisi mielestäni olla nykyistä moniäänisempiä. Emme voi ajatella, että jokainen yhteisö perustakoon oman museonsa. Museoiden tulisi ensinnäkin tunnistaa omat ideologiset lähtökohtansa, olla itsekriittisiä ja hellittää hieman auktoriteetistaan yhteisöjen ja yleisön hyväksi. Museot auttavat ihmisiä paikantamaan itsensä ajassa ja paikassa, mikä tuo mukanaan historiapolitiikkaa. Historian merkitys tuotetaan aina tässä päivässä ja museoiden tulisi ymmärtää, että ne osaltaan rakentavat tämän päivän yhteiskuntaa.

Vuoropuhelu voi myös murentaa museoiden määrittelyvaltaa, jos museo luopuu tieteellisistä lähtökohdistaan tai alaa valtaa konsumeristinen ajattelu, jossa sisältöjä tehdään vain maksukykyisen yleisön ehdoilla. Museon tulisi mielestäni aiempaa selvemmin toimia foorumina, joka antaa äänen myös muille kuin itselleen. Myös museoalan työyhteisöjen tulisi olla kulttuurisesti monimuotoisempia. Ongelmana on tosin se, että museoalan opiskelijat ovat ainakin toistaiseksi olleet etnisesti erittäin yksikulttuurista joukkoa.

Museoiden tulisi käydä vuoropuhelua erilaisten etnisten ja kulttuuristen yleisöjen ja yhteisöjen kanssa. Tällaisen yhteistyön iskusanoja ovat osallistuminen, sitoutuminen ja kumppanuus. Samalla täytyy muistaa välttää naiiveja asetelmia: yhteisöt eivät välttämättä halua joutua projektien kohteeksi tai tulla voimaannutetuiksi. Museon tulisi monikulttuurisuustyössään kaikesta huolimatta tavoitella positiivisia muutoksia, jotka tukevat museon tavoitteita ja yhteiskunnan kehitystä.

Euroopassa on valtavasti ongelmia, jotka kytkeytyvät kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen vaikeuksiin. Islamin ja kristinuskon välinen vastakkainasettelu ja uskonnolliset ääriliikkeet ovat vahvistuneet. Euroopasta on tullut maailman vähäväkisiltä suljettu linnake, jonka rajoilla kamppaillaan laitonta siirtolaisuutta ja ihmiskauppaa vastaan. Samalla maanosamme traaginen historia on jättänyt jälkeensä syvät arvet: muun muassa juutalaisten joukkotuho, Balkanin sodat ja kommunismin traumaattinen perintö ovat osa eurooppalaisten kipeää muistia. Euroopassa on jännitteitä, joiden ylittämiseen tarvitaan aitoa vuoropuhelua eri yhteisöjen kanssa ja valmiutta toiseuden ymmärtämiseen.

Meidän pitäisi rohkeasti kulkea kohti moniäänistä museota. Enää ei riitä, että museot vain turvautuvat

hyväksi havaittuihin museotyön keinoihin. Museot eivät ole vain esineitä varten mutta yhtä vähän ne ovat vain näyttelyitä tai opetusta varten. Museoammatillisen sulkeutuneisuuden sijaan museot tarvitsevat sellaisia visioita, joita ihmiset haluavat tulla yhdessä toteuttamaan. Tämä onnistuu vain, jos museot ottavat vastuun omasta toiminnastaan ja alkavat rakentaa tulevaisuuttaan dialogissa yleisönsä kanssa. Muutoksen tulisi lähteä museoammattilaisista itsestään, heidän innostuksestaan, rohkeudestaan ja uskostaan siihen, että museot voivat halutessaan muuttaa maailmaa.

Työväenmuseo Werstas on mukana järjestämässä Tampereen Mahdollisuuksien toria, joka keväisin kokoaa maailmanparantamisesta ja monikulttuurisuudesta kiinnostuneita järjestöjä yhteen. Torilla on ollut vuosittain 2 000–3 000 osallistujaa ja museo on tukenut tapahtumaa muun muassa tarjoamalla vapaan pääsyn näyttelyihinsä. Torin onnistuminen palvelee myös niitä tavoitteita, joita Werstaalla itsellään on. Kuva: Teemu Ahola / Työväenmuseo Werstas.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt museoiden ja arkistojen kokoelmissa ja näyttelyissä (tiivistelmä)

Kati Mustola

Kun kysyy museo- tai arkistoihmisiltä mitä tietoja heidän kokoelmissaan on lesboista, homoista, biseksuaaleista ja transihmisistä, saa usein vastaukseksi että seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti ovat niin arkaluonteisia asioita, ettei niitä listata arkistojen hakusanoihin eikä mainita näyttelyissä.

Olen täysin eri mieltä. Seksuaalinen suuntautuminen on paljon enemmän kuin se mitä ihmiset puuhaavat makuuhuoneissaan. Se on rakkauden yksi muoto, se on elämäntapa, se on alakulttuuri, se on tapa järjestää perhesuhteita. Homoseksuaaliset perhesuhteet on tunnustanut myös Suomen valtio, vuonna 2001 säädettiin laki samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteiden rekisteröimisestä, ja hallitus on luvannut antaa tänä vuonna lakiehdotuksen lasten adoptioimisesta samaa sukupuolta olevien perheissä.

Myös museot ja arkistot ovat heränneet huomaamaan että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat mielenkiintoisia vähemmistöryhmiä jotka ansaitsevat omat arkistokokoelmansa ja museo-näyttelynsä. Uuden buumin aloittivat vuonna 2002 Työväen keskusmuseo Werstas ja Työväenarkisto, jotka ovat laajentaneet toimintapiiriään perinteisestä työväenkulttuurista laajemmin sosiaalishistoriallisiksi museoksi ja arkistoksi. Yhteistyössä ne keräävät ja tallentavat suomalaista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Seksuaalinen tasavertaisuus Seta ry:n järjestöarkisto on jo suureksi osaksi siirretty Työväenarkiston suojiin.

Ensimmäinen museonäyttely järjestettiin vuonna 2005 Werstaassa, samana kesänä Setan valtakunnallinen *Pride*-tapahtuma järjestettiin Tampereella. Näyttelyn nimi oli *Vaarin paketti ja sateenkaarinappi*, Werstas julkaisi myös samannimisen näyttelykirjassen. Seuraava seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa valottava näyttely oli jo mittavampi, kun Vantaan kaupunginmuseo pystytti *Sateenkaari-Suomi* näyttelyn keväällä 2007. Näyttely loi laajan katsauksen suomalaiseen lesbo-, homo-, bi- ja transhistoriaan ja nykypäivään. Näyttelyn yhteydessä ilmestyi LIKE:n kustantama näyttelykirja *Sateenkaari-Suomi – seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Näyttelyn pohjalta on julkaistu pysyvä verkkonäyttely Vantaan kaupunginmuseon sivuilla:

http://www.vantaa.fi/i_alaetusivu.asp?path=1;135;137;2620;218;58993;1858;66330

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Etnografiaa, pedagogiaa vai uskonnonharjoitusta? Helinä Rautavaaran museon näyttelyiden ja pedagogisen toiminnan herättämä keskustelu Espoossa ja mediassa

Ilona Niinikangas

Tässä artikkelissa kerron siitä, miksi espoolaiset koululaiset tarvitsevat lupalapun vieraillessaan Helinä Rautavaaran museossa kulttuuri- ja liikuntapolun (KULPS!in) puitteissa ja pohdin kansainvälisyyskasvatuksen rajoja.

Näyttelykeskus WeeGeessä toimiva Helinä Rautavaaran museo on erikoistunut Euroopan ulkopuolisiin kulttuureihin ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Erityiseksi painopisteeksi on nostettu kansainvälisyyskasvatus. Museo perustettiin vuonna 1998 ja sen taustayhteisöjä ovat Helsingin yliopisto, Suomen Antropologinen Seura, Suomen museoliitto ja Espoon kaupunki.

Museo nousi syksyllä 2007 julkisuuteen Espoon kulttuuri- ja liikuntapolun yhteydessä. Espoon suomenkielinen opetuslautakunta päätti, että koululaiset tarvitsevat kulttuuripolkuvierailua varten lupalapun vanhemmiltaan. Lupalappuasiasai alkunsa meksikolaiseen kuolleiden päivään liittyvästä alttarityöpajasta, jossa valmistettiin juhlaan liittyviä koristeita. Kuolleiden päivän työpajat kehitettiin syksyllä 2006 osaksi Helsingin kaupungin kulttuuriasiankeskuksen ja opetusviraston tuottamaa yhdeksäsluokkalaisille suunnattua kulttuurikurssia, jonka teemana oli kuoleman kasvot. Kun asia nousi julkisuuteen, yhtään pajaa ei vielä ollut sinä vuonna pidetty. Espoon suomenkielinen lautakunta ei myöskään ollut missään yhteydessä museoon.

Espoon suomenkielinen opetuslautakunta teki kokouksessaan seuraavan päätöksen: *Kulttuurikohde Helinä Rautavaaran museo esittelee eri uskontoja. Perheiltä on kysyttävä lupa tähän tutustumiskäyntiin. Kyseessä voi olla hartauden harjoittamiseen verrattava esitys.* Esitykseen päädyttiin siitä huolimatta, että ulkopuolisen uskonnonopettajan tekemässä lausunnossa todetaan, että museo on tavallinen vierailukohde.

Opetuslautakunnan puheenjohtaja Sanna Lauslahti (kok) perusteli sanomalehdessä kantaansa sillä, että Espoossa asuu maahanmuuttajaperheitä, joissa uskonnolliset käsitykset ovat tiukkoja. Lupalappuasian esittänyt Leena Metsämaa ei tehnyt ehdotustaan vähemmistöjen takia, vaan hän oli huolissaan koululaisten valtaosan muodostavista luterilaisista lapsista. Hän pelkäsi, että lapset vastoin perheen vakaumuksia harjoittavat pakanauskonnon rituaaleja. (Helsingin Sanomat 28.9. 2007).

Museossa vierailee paljon monikulttuurisia luokkia, emmekä koskaan ole saaneet palautetta siitä, että museo olisi sopimaton paikka maahanmuuttajalapsille. Sen sijaan monet maahanmuuttaja-taustaiset oppilaat ovat löytäneet vitriineistä tuttuja esineitä ja esitelleet niitä muille. Sama on tapahtunut draamapajoissa, joissa maahanmuuttajaoppilaat ovat voineet toimia asiantuntijoina ja välittää muille omaa kulttuuritaustaansa koskevaa tietoa.

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Henkimaailman asioita?

Lupalappukäytäntöä kannattavissa mielipidekirjoituksissa näkyi kaksi linjaa: lapsia haluttiin suojella “pahalta henkimaailmalta” ja toisaalta toivottiin, että uskonnot ja kulttuurit erotettaisiin toisistaan ja esimerkiksi keskityttäisiin jauhamaan jauhoja “afrikkalaiseen tapaan.” (Helsingin Sanomat 3.10.2007 ja 4.10.2007 sekä Länsiväylä 30.9.2007.)

Euroopan ulkopuolella erot uskonnon ja kulttuurin välillä eivät myöskään ole kovin selkeitä, ja uskonnon ja kulttuurin erottaminen on länsimainen konstruktio. On esimerkiksi aivan mahdotonta puhua intialaisesta kulttuurista ottamatta huomioon hindulaisuutta, islamia ja muita vallitsevia uskontoja.

Viime syksyn kohu sai suvaitsevaisuuden levittämistä edistävän museon miettimään toimintaansa ja sitä, kuinka syviä ennakkoluuloja pitää ottaa huomioon esimerkiksi museon viestintää suunnitellessa.

Muuttaessani alttarityöpaja -nimeä Meksikon kuolleiden päivän työpajaksi ja alttari-sanaa lahjapöydäksi mietin, missä vaiheessa lopulta tullaan siihen, ettei asioista enää voida puhua suvaitsevaisuuden nimissä. Hyväksymme erilaiset maailmankatsomukset – myös ne, jotka poikkeavat museon edustamasta linjasta – mutta emme voi antaa niiden vaikuttaa työmme sisältöön.

Kuolleiden päivän kuvastoa Meksikosta.
Kuva: Ulla Paakkunainen / Helinä Rautavaaran
museo

Hyvää julkisuutta?

Museo sai palstametreittäin julkisuutta, josta valtaosa oli myönteistä. Lupalapuista keskusteltiin myös sähköisillä areenoilla – mm. Helsingin Sanomien jutun yhteydessä oli yhteensä 103 aiheeseen liittyvää mielipidekirjoitusta. Teemasta väiteltiin innokkaasti myös muualla verkossa.

Yleisöpohja laajeni ja tunnettuus lisääntyi. Yleisön toivomuksesta perustettiin Helinä Rautavaaran museon tukirengas, joka laajeni museon ystävä -yhdistykseksi.

Lupalappukohu innoitti myös muita. Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry päätti Vuoden museopedagoginen teko -huomionosoituksen vastapainoksi jakaa ensimmäisen kerran Vuoden jarrupala -huomionosoituksen museopedagogista toimintaa haittaavasta teosta tai toimenpiteestä. Palkinto myönnettiin Espoon suomenkieliselle opetuslautakunnalle.

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Meksikolainen kuolleiden päivä

Kuolleiden päivä on yksi Meksikon tärkeimmistä juhlista. Sen juuret ulottuvat kauas historiaan, aikaan ennen eurooppalaisten tuloa. Nykypäivän Meksikossa kuolleiden päivä on katolilaisuuteen sulautunut juhla, joka muistuttaa suomalaista pyhäinpäivän viettoa.

Ihmiset muistelevat vainajia ja usein koteihin rakennetaan vainajien muistolle omistettuja ofrenda-lahjapöytiä. Nykyään lahjapöytiä pystytetään myös museoihin, kouluihin ja jopa toreille. Ofrenda (suomeksi lahja, lahjoitus, uhri) viittaa sekä yksittäiseen lahjaan että pöydästä ja tasoista rakennettuun kokonaisuuteen, jossa lahjat ovat esillä.

Kirkonkellojen soitto lokakuun viimeisenä päivänä kertoo, että pienten lasten sielut saapuvat. Lahjapöydät on peitetty kirjaillulla liinalla tai silkkipaperilla. Lahja lasten sieluille koostuu ruokalajeista, joista lapset pitävät: kuolleiden päivän leivästä, hedelmistä ja makeisista. Muutaman tunnin vierailun jälkeen lasten sielut palaavat tuonpuoleiseen.

Marraskuun ensimmäisen päivän iltapäivänä kodin ofrendas vaihdetaan aikuisten sieluille mieluisaksi. Perheenpää tai emäntä siunaa pöydän. Leivän ja hedelmien päälle asetetaan kynttilät ristiksi, ja cempasuchitlin kukista tai terälehdistä muotoillaan alttarille risti. Välttämättömiä ovat myös juomat. Vettä asetetaan tarjolle suurissa kannuissa ja tequilaa, mezcalia tai brandya pienissä pulloissa tai mukeissa. Sikari täydentää miespuolisen aikuisen lahjan. Tuonpuoleiseen siirtyneille tarjotaan mahdollisuus nauttia vielä hetki maanpäällisistä herkuista.

Kello kahdentoista ja iltakahdeksan välillä aloitetaan kuolleiden sielujen toivottaminen tervetulleiksi aloittaen viimeiseksi kuolleesta ja käyden läpi kaikki kuolleet esivanhemmat. Keskiyöllä alkaa niiden vainajien hetki, joilla ei ole omia sukulaisia muistamassa heitä. Näille voidaan laittaa erillinen pieni lahjapöytä oven ulkopuolelle.

Marraskuun toisena päivänä viedään hautausmaille lahjoja (kukkia, ruokia ja juomia) ja vietetään aikaa perheen ja "vainajien kanssa".

Tapahtuma on sosiaalinen kohtaaminen, jossa vaihdetaan kuulumisia naapurien kanssa ja nautitaan miesporukassa lämmikettä yön kylminä tunteina.

Kolmantena päivänä marraskuuta on "pääkallon antamisen" päivä. Perheet vierailevat toistensa luona ja lahjoittavat toisilleen sekä nauttivat yhdessä lahjapöydän parhaimmat antimet. Näin ollen vainajia kunnioittava muistojuhla kokoaa yhteen myös perheen, suvun ja ystävät ja vahvistaa siteitä niin maan päällä kuin tuonpuoleisessakin.

Juhla on iloinen elävien ja kuolleiden tapaaminen. Kuolleiden sielut eivät tuo mukanaan kalman hajua vaan he tulevat lyhyelle vierailulle toisesta maailmasta, joka monille Meksikon intiaaneille muistuttaa paljon tämänpuoleista.

Kuolleiden päivä tuokin esille elämän vaihteellisuuden ja auttaa osaltaan ylläpitämään tasapainoa elämän ja kuoleman välillä: hyväksymään kuoleman väistämättömyyden sekä oman elämän rajallisuuden.

“Vem är du? Vem är jag?”* - ungdomars möten i cyberrymden

Pia Södergård

Varför deltar ungdomar i virtuella gemenskaper? Vem är de när de är online? Vem möter de och hur vet de vem de kan lita på? Vad får de ut av sitt engagemang? Har det någon betydelse i deras vardagsliv? Denna presentation berättar om resultaten från en undersökning som handlade om ungdomars spontana Internetanvändning under fritiden och som sökte svar på dessa frågor (Södergård, 2007). I undersökningen, som byggde på observationer och intervjuer, deltog 29 svenskspråkiga finländare i åldern 11-21 år. De flesta av dem var medlemmar i den virtuella gemenskapen** LunarStorm, en mötesplats som skapats för ungdomar i Sverige.

Den modell av Internet som har fått en dominerande ställning i allmänhetens medvetande definierar Internet som ett metanätverk eller ett nätverk av nätverk som sammanbinder ett globalt konglomerat av datorresurser som är offentligt tillgängliga. Målsättningen med hela Internet var att skapa ett kommunikationsnätverk som skulle vara funktionsdugligt även om delar av det skadats. I den här modellen är det den snabba, säkra informationsöverföringen som är i fokus (Poulter, 2003). För denna undersökning var det dock två andra modeller som visade sig vara mer användbara. Å ena sidan kan Internet betraktas som en plattform för datormedierad kommunikation eftersom många, om inte de flesta kommunikationsapplikationer fungerar där (Herring, 2002). I den här modellen är Internet ett datornätverk som förbinder datorer och människorna bakom datorerna med varandra. Ett datorstött socialt nätverk bildas och det är människorna bakom datorerna som är det centrala. Å andra sidan kan Internet uppfattas som en miljö eller en samling av miljöer. Det är ett kulturellt angreppssätt som utnyttjar en platsmetafor, cyberrymden, för att granska de sedvänjor, normer och lagar som tillämpas (Silver, 2000). Kännetecknande för en stor del av de s.k. cyberkulturstudier som ur denna synvinkel utforskar Internet är kontrasten mellan den virtuella världen och det verkliga livet, *Real Life*, som man är fri från på nätet.

Undersökningen visade att LunarStorms stora dragningskraft var de andra människorna i miljön och upplevelsen att vistas på en välbesökt plats där människor strömmar till. *Det är människorna där som gör det*, som en informant uttryckte det. Vistelsen i den virtuella gemenskapen kännetecknades också av en känsla av både frihet och valmöjligheter. Det är inte tvunget att hela tiden vara i kontakt med andra som i chat-miljöer. Ett krav på vistelsen i LunarStorm är dock registrering, att man väljer en signatur och berättar något om sig själv i en presentation. Detta är de första stegen mot en identitetsetablering i miljön och processen där detta sker kan beskrivas som att söka svaret på frågan “Vem är jag?”.

Forskningsresultaten visar hur identitetsetableringen styrs av den virtuella miljöns design, av miljön i sig samt av syftet till att man befinner sig i miljön. Identiteten i den virtuella miljön formas både av den information ungdomarna ger ut om sig själva och av deras beteende i miljön. Identitetsetableringen sågs följa strikta normer: den skall vara seriös i den meningen att den skall verkligen bidra till kännedomen om en person och bilden som fås i den virtuella miljön av en person får inte skilja sig alltför mycket från bilden i verkligheten. Det som eftersträvas är *en bild av mig själv som*

jag är på riktigt, som en informant uttryckte det. Ytterligare skall presentationen vara fri från inre motsättningar, den skall vara måttfull och plagiering av andras presentationer ogillas. Presentationen innehåller vad informanterna kallar för basfakta men för att göra presentationen intressant krävs att den utvecklas till "en karaktärsbild" eller att man "kör en stil". Den slutliga identiteten är ett resultat av denna presentation som visar hur man skiljer sig från andra och som visar vem man hör i hop med samt av beteendet som registreras i miljön och är synligt även för dem som inte vistas där samtidigt. Den identitetsbild som framträder skiljer sig från det verkliga livets på så sätt att det personliga sociala nätverket är mera synligt i den elektroniska miljön.

Identitetsproblematiken i en virtuell gemenskap handlar inte bara om att ge sig själv ett utrymme i miljön, det är också fråga om att förstå sig på andras presentationer och ageranden, urskilja personer från varandra och framförallt känna igen personer. Ytterst gäller det att kunna veta vem man kan lita på. Processen där detta sker kan beskrivas som att söka svar på frågan "Vem är du?".

Det visade sig att ungdomarna hade ett mycket kritiskt förhållningssätt och använde sig av evalueringsstrategier för att tolka informationen om andra personer. De jämförde kamraters presentationer med hur de är i verkligheten, för okända noterades motsättningar mellan olika element i presentationen. Då det visar det sig att en obekant man stöter på är en kompis till en kamrat blir kamraten garant för att han eller hon är pålitlig. Då man själv inte har kunnat bekräfta uppgifterna genom en jämförelse med hurudan personen är i verkligheten, vet man att kamraten har gjort denna jämförelse. Hänvisande till Wilson (1983, s. 14-15) får kamraterna rollen som kognitiva auktoriteter i miljön och blir oumbärliga för att vistelsen i miljön skall vara trygg.

Vistelsen i den virtuella gemenskapen sågs i olika sammanhang ha en mycket stark förankring i vardagslivet. Umgänget sker i huvudsak i den egna kamratkretsen från vardagslivet och ungdomarna ansåg att utvecklandet av meningsfulla relationer på nätet förutsätter kontakt i det verkliga livet. På LunarStorm är man "som man är på riktigt", det är inte fråga om att spela någon roll eller försöka dölja vem man är. Där sanningsenlighet eftersträvades var den lika med det verkliga livets sanningsenlighet, den virtuella miljön hade inga alternativa regler. Bland aktiviteterna var det gästboksskrivandet, som återspeglar LunarStorm-medlemmarnas vardagsliv, som var det som upplevdes som det mest underhållande och meningsfulla. Den intressanta frågan är då vilken betydelse ett LunarStorm-medlemskap kan ha i en ung persons vardag?

I analysen av resultaten från undersökningen diskuteras flere punkter på vilka aktiviteterna på LunarStorm kan tänkas vara av en positiv betydelse för dess medlemmar. Här räknas de endast upp i korthet: För det första erbjuder LunarStorm-miljön utmaningar som ger erfarenheter i informationshantering vilka kan komma till nytta i andra sammanhang som kräver god informationskompetens, för det andra kan LunarStorm betraktas som ett verktyg för utveckling av självkännedom genom att miljön ständigt stimulerar till ifrågasättande av vem man själv är, vem andra är och vilket förhållande man har till de andra, för det tredje utvecklas, genom de täta gästboks-kontakterna, tillit mellan kamraterna i miljön och det kan antas att denna tillit kommer kamratrelationerna till del även i verkligheten, för det fjärde kan LunarStorm betraktas som ett verktyg för utveckling av socialt kapital då det sociala kapitalet definieras enligt Nahapiet och Ghoshal (1998) såsom tredimensionellt

med en strukturell, en relationell och en kognitiv sida och där den virtuella gemenskapen på samtliga tre punkter hade något att erbjuda som avviker från vad som är tillgängligt i det verkliga livet.

* Titeln anspelar på refrängen till schlagersången "Högt över havet", skriven av Lasse Holm och framförd av Arja Saijonmaa.

** Virtuella gemenskaper har definierats som sådana mötesplatser som inte designats för något annat ändamål än att vara en miljö där gemenskaper skall kunna utvecklas (Croon & Ågrén) men även de gemenskaper som kan utvecklas kring en webbplats kallas för virtuella gemenskaper. Uttrycket används således i litteraturen i två olika betydelser.

Referenser

- Croon, A. & Ågren, P.-O.** (1998). Fyra former av virtuella gemenskaper. *Human IT : tidskrift för studier av IT ur ett humanvetenskapligt perspektiv*, 2. [On-Line] Tillgänglig 20.10.2006 från: <http://www.hb.se/bhs/ith/2-98/acpoaa.htm>
- Herring, S.** (2002). Computer-mediated communication on the Internet. *Annual Review of Information Science and Technology*, 36, 109-168.
- Nahapiet, J. & Ghoshal, S.** (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23, 40-54.
- Poulter, A.** (2003). Internet. I: J. Feather & P. Sturges (Eds). *International encyclopedia of information and library science*. (2nd ed.) London : Routledge.
- Silver, D.** (2000). Looking backwards, looking forwards : cyberculture studies 1990-2000. I: D. Gauntlett (Ed.). *Web studies : rewiring media studies for the digital age*. (s. 19-30). London : Arnold.
- Södergård, P.** (2007). Virtuell gemenskap : ett informationsvetenskapligt perspektiv på ungdomars cyberkultur. Åbo : Åbo Akademis förlag. Diss.: Åbo Akademi.
- Wilson, P.** (1983). *Second-hand knowledge : an inquiry into cognitive authority*. Westport, CT : Greenwood Press.

Yksinpuhelusta vuoropuheluun –seminaarin ohjelma

Torstai 17.4.2008 Forum Marinum (Kruununmakasiini)

Järjestäjät: Aboa Vetus & Ars Nova, Forum Marinum, Sibelius-museo, Turun maakuntamuseo, Turun taidemuseo, Wäinö Aaltosen museo

- 09:30 - 10:00 *Ilmoittautuminen ja kahvi*
- 10:00 - 10:10 *Päivän ohjelma*
Minna Hautio, museolehtori, Aboa Vetus & Ars Nova
- 10:10 - 10:20 Euroopan kulttuurienvälisen teemavuosi 2008 -tervehdys
Teemavuoden kansallinen lähettiläs Wisam Elfadl
- 10:20 - 10:30 Turun kaupungin tervehdys
Hallintopäällikkö Mikael Höysti, Turun kaupungin kulttuuritoimi
- 10:30 - 11:15 Romer och resande - bortom romantik och plåga. Myter och makt på museer
Sofie Bergkvist, etnolog och utställningsproducent
- 11:15 - 11:45 Romanikulttuuri ja museo – katoavan perinteen ja esineistön ongelma
Sosiaalineuvos Väinö Lindberg
- 11:45 - 12:00 *Keskustelua*
- 12:00 - 13:30 *Lounas Turun linnassa tai Forum Marinumissa. Mahdollisuus tutustua näyttelyihin*
- 13:30 - 14:15 The LCI-project (LCI - language, culture, identity): Some Remarks on
Multicultural Museum Education
Sofie Bergkvist, M.A. of Ethnology and Curator
- 14:15 - 14:45 Intercultural Dialogue in the South Karelia Museum
Satu Eiskonen, Curator, South Karelia Museum
- 14:45 - 15:00 *Keskustelua*
- 15:00 - 15:30 *Kahvi*
- 15:30 - 16:00 Sexual minorities and trans people, museum collections and exhibitions
Kati Mustola, Researcher, University of Helsinki
- 16:00 - 16:15 *Päivän yhteenveto ja illan ohjelman esittely*

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

- 16:15 - 17:00** *Luento. Maailman ihanin tyttö – valokuva ja nähdyksi tuleminen.*
Yhteisötaideprojekti lastensuojelulasten osallistajana
Taiteilija Miina Savolainen
Paikka: Forum Marinum, Kruununmakasiini
- 16:45 - 17:45** *Opastettu kierros Turun taidemuseon Dora Walhroos -näyttelyyn*
- 16:45 - 17:45** *Opastettu kierros Aboa Vetus & Ars Nova -museon näyttelyihin*
- 16:45 - 17:45** *Klinikka. Seminaariin osallistujien on mahdollista keskustella seminaarin luennoitsijoiden kanssa omista hankkeistaan ja suunnitelmistaan*
Paikka: Aboa Vetus & Ars Nova
- 18:00 -** *Maailman ihanin tyttö -näyttelyn avajaiset Wäinö Aaltosen museossa*

Perjantai 18.4.2008 Sibelius-museo

- 09:00 - 09:30** Etnografiaa, pedagogiaa vai uskonnonharjoitusta? Helinä Rautavaaran museon näyttelyiden ja pedagogisen toiminnan herättämä keskustelu Espoossa ja mediassa
Ilona Niinikangas, museolehtori, Helinä Rautavaaran museo
- 09:30 - 10:15** Museoetiikka ja monikulttuurisuus
Kalle Kallio, museonjohtaja, Työväenmuseo Werstas
- 10:15 - 10:30** *Keskustelua*
- 10:30 - 11:00** *Kahvi*
- 11:00 - 11:45** Mitä museon perustaminen merkitsee vähemmistökuultuurille?
Saamelaismuseo Siidan esimerkki
Arja Hartikainen, intendentti, Siida
- 11:45 - 12:00** *Keskustelua*
- 12:00 - 13:00** *Lounas. Mahdollisuus tutustua Sibelius-museon näyttelyihin*
- 13:00 - 13:45** "Vem är du? Vem är jag?" – ungdomars möten i cyberrymden
VTT Pia Södergård, Åbo Akademi
- 13:45 - 14:30** Kohtaamisen ongelma? – paikallinen nuorisokulttuuri ja osallistaminen
Kaupunki- ja yhteisötaiteilija Suvi Aarnio
- 14:30 - 14:45** *Keskustelua. Seminaarin yhteenveto*

Seminaarin esitelmöitsijät

Suvi Aarnio, kaupunki- ja yhteisötaiteilija

Suvi Aarnio, kuvataiteilija (AMK) on toiminut vuodesta 2002 lähtien ympäristö- ja yhteisötaiteen parissa: ensin residenssiohjelma Raumarsin tuottajana Satakunnassa vuoteen 2005, jonka jälkeen hän siirtyi Wäinö Aaltosen museon koordinoiman Turun kaupunki- ja yhteisötaidehankkeen projektipäälliköksi. Tällä hetkellä hän on käynnistämässä pohjoismaista *Artist as Neighbour* -hanketta yhteistyössä WAMin ja Bergenin kaupungin välillä.

Sofie Bergkvist, etnolog och utställningsproducent

Sofie Bergkvist är etnolog och utställningsproducent. Hon har tidigare arbetat med tillgänglighet på olika sätt på Malmö Museer, där hon var projektledare för utställningarna *Romer och resande – bortom romantik och plåga* och *Leva i två världar*, om unga romer, judar och samer. Hon arbetade även i ett pedagogiskt projekt med pedagogiska program och visningar för nyanlända invandrare som läser svenska, samt med dokumentationsprojekt i förorten Rosengård i Malmö. Idag arbetar hon med kontaktpersonverksamheten i Malmö Stad som för samman nyanlända malmöbor från andra länder med etablerade malmöbor.

Sandra Dudley, Dr, Department of Museum Studies, University of Leicester

Sandra Dudley is Programme Director of the MA (by distance learning) in Interpretation, Representation and Heritage in the Department of Museum Studies, University of Leicester. She has a DPhil in social anthropology from the University of Oxford and has worked since 1996 with Karenni refugees from Burma (Myanmar) now living in camps in Thailand. Sandra is author of the forthcoming book *Materialising Exile* (Berghahn). She worked for over ten years in various research and curatorial capacities at the University of Oxford's Pitt Rivers Museum, has made significant field collections of contemporary ethnographic objects for two major UK museums, and is a former Smithsonian Graduate Fellow.

Satu Eiskonen, amanuessi, Etelä-Karjalan museo

Satu Eiskonen toimii tällä hetkellä näyttelyistä vastaavana amanuessina Etelä-Karjalan museossa Lappeenrannassa. Hän on vetänyt tätä ennen neljä vuotta Etelä-Karjalan museon ja taidemuseon Venäjä-yhteistyöhankkeita projektipäällikön nimikkeellä.

Arja Hartikainen, intendentti, Siida

Arja Hartikainen on toiminut saamelaismuseo Siidan amanuessina vuodesta 1998 ja intendenttinä vuodesta 2006. Intendenttinä Hartikainen vastaa saamelaismuseon sisältöprosesseista, kokoelmista, näyttelyistä ja alueellisesta toiminnasta.

Kalle Kallio, museonjohtaja, Työväenmuseo Werstas

Kalle Kallio on toiminut Työväenmuseo Werstaan johtajana vuodesta 2005. Tutkimuksissaan hän on perehtynyt erityisesti museoiden verkkopalveluiden mahdollisuuksiin, museo-opetukseen ja museoihin oppimisympäristöinä.

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi

Väinö Lindberg, sosiaalineuvos, pastori

Väinö Lindberg on toiminut lähes 40 vuotta valtakunnallisessa romaniasiain neuvottelukunnassa (STM) ja sen myötä eri työryhmissä edistään romanien koulutusta ja yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuuksia. Hän on suunnitellut ja ollut järjestämässä useita romanikulttuureja, romanihistoriaa ja romanien käsityöperinnettä käsitteleviä näyttelyitä mm. Turussa, Porissa, Helsingissä, Jyväskylässä ja Ruotsin Eskilstunassa. Vuonna 1982 Väinö Lindberg toimi Taideteollisen korkeakoulun romaniväestön taidekäsityöhön liittyvän koulutuksen aikaansaamiseksi.

Kati Mustola, tutkija, Helsingin yliopisto

Kati Mustola on lesbo- ja homohistoriaan erikoistunut tutkija. Hän on kirjoittanut ja toimittanut useita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä käsitteleviä teoksia, kuten Tom of Finland – Ennennäkemätöntä – Unforeseen (Berndt Arellin kanssa), Criminally Queer – Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia 1842-1999 (Jens Rydströmin kanssa) ja Sateenkaari-Suomi – Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa (Johanna Pakkasen kanssa).

Ilona Niinikangas, FM, kulttuuriantropologia

Ilona Niinikangas on työskennellyt museolehtorina Helinä Rautavaaran museossa vuodesta 2007. Hän vastaa museon opetustoiminnasta, asiakastyöstä ja viestinnästä. Helinä Rautavaaran museo on erikoistunut Euroopan ulkopuolisiin kulttuureihin ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Erityiseksi painopisteeksi on nostettu kansainvälisyyskasvatus.

Miina Savolainen, taiteilija

Miina Savolainen on helsinkiläinen yhteisötaiteeseen painottunut valokuvaaja, taide- ja sosiaali-kasvattaja. Taiteellisen työn ohella hän tutkii, kehittää ja opettaa valokuvan käyttöä pedagogisena ja terapeutisena menetelmänä. Työn tuloksena on syntynyt voimauttavan valokuvan menetelmä, jota sovelletaan erityisesti hoito- ja kasvatusalojen täydennyskoulutuksessa sekä työyhteisöjen kehittämisessä.

Pia Södergård, PD, byråchef vid Åbo Akademis bibliotek

Verksam vid Åbo Akademis bibliotek sedan 1982, bl.a. som förvärvschef åren 1996-2003 och byråchef sedan 2003. Varit tjänstledig i flera repriser för att sköta assistentur och bedriva forskarstudier i ämnet informationsförvaltning. Doktorsavhandling publicerad i oktober 2007: Virtuell gemenskap: ett informationsvetenskapligt perspektiv på ungdomars cyberkultur.

Taustatietoa ja puhujaesittelyjä, esitelmien tiivistelmiä ja esimerkkejä hyvistä käytänteistä on saatavilla Euroopan kulttuurienvälisen vuoropuhelun teemavuoden 2008 suomalaisessa verkkopalvelussa osoitteessa <http://www.vuoropuhelu.fi>. Lisätietoa Euroopan kulttuurienvälisen vuoropuhelun teemavuodesta 2008 ja sen ohjelmasta koko Euroopassa löytyy Euroopan komission teemavuoden sivustolla osoitteessa <http://www.dialogue2008.eu>

Seminaarin osallistujia Sibelius-museon auditoriossa. Kuva: Ulla Nyberg / Valtion taidemuseo.

Euroopan unionin aloite

www.vuoropuhelu.fi